

B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs Saxion Hogeschool

*Verslag van de beperkte opleidingsbeoordeling
24 en 25 september 2014*

 Dit document laat zich het beste dubbelzijdig afdrukken.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Samenvatting	4
Colofon.....	6
Inleiding.....	7
1. Beoogde eindkwalificaties	10
2. Onderwijsleeromgeving	14
3. Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	24
Bijlagen.....	29
Bijlage 1 Visitatiecommissie	30
Bijlage 2 Programma visitatie	32
Bijlage 3 Kwantitatieve gegevens.....	35
Bijlage 4 Eindkwalificaties	37
Bijlage 5 Programmaoverzicht	38
Bijlage 6 Bestudeerde documenten	42
Bijlage 7 Onafhankelijkheidsverklaringen	43

Samenvatting

Op 24 en 25 september 2014 is de B Lerarenopleiding Basisonderwijs van Saxion Hogeschool gevisiteerd door een commissie van AeQui. Het totaaloordeel van de commissie is **voldoende**.

Na de fusie van Saxion Hogeschool met Hogeschool Edith Stein, per januari 2013, biedt Saxion twee lerarenopleidingen Basisonderwijs aan, een in Deventer en een in Hengelo. Beide opleidingen hebben een nadrukkelijk eigen profiel. Pabo Deventer onderscheidt zich als kennisgerichte opleiding met een breed palet aan specialisatiemogelijkheden. Pabo Hengelo onderscheidt zich door de nadruk op het kind, de sterke relatie met de beroepspraktijk en de eigen visie op ontwerpgericht onderzoek. De commissie ondersteunt het voornemen om ruimte te blijven bieden aan de eigenheid van de twee pabo's. Dit betekent dat er in de praktijk sprake is van twee aparte opleidingen (pabo Deventer en pabo Hengelo). Tegelijkertijd wordt daar waar mogelijk samenwerking en synergie gezocht. Dit betekent bijvoorbeeld dat er sprake is van een gezamenlijk managementteam en dat er gedeeld beleid is op het gebied van personeel, internationalisering, kwaliteitszorg, transfer en communicatie. Op beide locaties zijn onderwijsteams en vakgroepen ingericht. Docenten van beide locaties participeren in gezamenlijke projectgroepen.

Pabo Hengelo is in 2013 geaccrediteerd. Gezien de recente datum van deze accreditatie is tijdens de huidige visitatie met name gekeken naar de verbetermaatregelen naar aanleiding van de vorige visitatie en andere ontwikkelingen in de afgelopen periode.

De doelstellingen

De visitatiecommissie kwalificeert de beoogde eindkwalificaties als **goed**. De commissie stelt vast dat beide opleidingen de landelijk vastgestelde SBL-competenties hanteren. Pabo Deventer heeft daaraan een achtste competentie aan toegevoegd: competent in onderzoek. Pabo Deventer heeft de competenties uitgewerkt in competentiekaarten en indicatoren. Daarbij is eveneens rekening gehouden met het vereiste niveau zoals beschreven in de internationaal geaccepteerde Dublin descriptoren. De commissie is positief over de verschillende specialisatiemogelijkheden van pabo Deventer. Deze passen binnen de competentieset en bieden studenten veel mogelijkheden om zich te specialiseren en profileren.

Pabo Deventer heeft een uitgebreid aantal uitgangspunten geformuleerd in haar visie. Nadruk op kennis en de 'persoon als leraar' zijn enkele voorbeelden daarvan.

Pabo Deventer kent een sterke relatie met de beroepspraktijk. Dit komt tot uitdrukking in de stages die elk jaar plaatsvinden. Ook de samenwerking met het basisonderwijs in zogenaamde opleidingsscholen draagt daar aan bij. Het contact met het werkveld vindt ook plaats in de werkveldcommissie. De studenten worden onder ander vanwege hun kennis door het werkveld gewaardeerd.

Ten aanzien van pabo Hengelo stelt de commissie vast dat na de vorige visitatie de eigen visie en de sterke relatie met het beroepenveld bestendig zijn. Ook het

ontwerponderzoek heeft nog steeds een belangrijke plek in (de visie op) het onderwijs.

De onderwijsleeromgeving

De visitatiecommissie kwalificeert de onderwijsleeromgeving als **voldoende**. De commissie heeft tijdens de visitatie in het bijzonder aandacht gehad voor de door de NVAO opgestelde focuspunten. Zij stelt vast dat de opleiding hiervoor voldoende aandacht heeft.

De commissie is van mening dat beide programma's studenten in staat stelt de beoogde eindkwalificaties te verwerven. Pabo Deventer maakt in haar programma onderscheid in drie leerlijnen: de kennis- en vaardighedenlijn, de integrale lijn en de reflectielijn. De leerlijnen dragen bij aan de samenhang in het programma. In de kennis- en vaardighedenlijn komen de landelijke kennisbases aan de orde. De integrale lijn omvat de stages en de beroepstaken. In de reflectielijn staat de persoon als leraar centraal. De relatie met de praktijk wordt geborgd door de jaarlijkse stages en de beroepstaken. Studenten kunnen ook stage lopen bij een opleidingschool. Daar worden zij begeleid door mentoren en 'Opleiders in de school' die door Saxion zijn opgeleid. De opleiding kenmerkt zich door het uitgebreide pallet aan keuzemogelijkheden vanaf het tweede jaar. De opleiding heeft een samenhangend programma ingericht waarin veel ruimte is voor eigen profilering en specialisatie van studenten. De commissie vindt dit positief. Zij is desondanks ook van mening dat het programma aan diepgang kan winnen als er in de visie en

profilering meer explicietere keuzes worden gemaakt die worden vertaald in het programma.

De werkvormen sluiten aan bij het didactische concept en de leerlijnen. Studenten worden adequaat begeleid door een studieloopbaanbegeleider.

De commissie stelt vast dat in studiejaar 2014-2015 de onderzoekslijn in de gehele opleiding geïmplementeerd is. Ze waardeert de betrokkenheid van het lectoraat daarbij. De commissie verwacht dat dit een belangrijke bijdrage zal leveren aan de kwaliteit van de scripties (beroepstaken, zie ook standaard 3).

Docenten zijn betrokken en enthousiast. De commissie vindt het positief dat docenten hun professionele ruimte nemen. Pabo Deventer hanteert de wettelijke toelatingseisen. De opleiding beschikt over adequate faciliteiten en studenten voelen zich gehoord door de opleiding.

Met betrekking tot pabo Hengelo stelt de commissie vast dat de aanbevelingen van de vorige visitatie daadkrachtig zijn opgepakt. De opleiding heeft daarbij gebruik gemaakt van de kansen die door de fusie met Saxion ontstaan zijn. De inrichting van onderwijsteams bijvoorbeeld zorgt niet alleen voor betere afstemming op inhoudelijk en organisatorisch gebied, maar leidt ook tot vergrote betrokkenheid van en enthousiasme bij docenten. De commissie constateert dat de kleine kwaliteit en de communicatie naar studenten verbeterd zijn. Tijdens de visitatie is dit door studenten bevestigd.

De toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De visitatiecommissie kwalificeert de toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties als **voldoende**. De SBL-competenties zijn de kapstok van het beoordelingssysteem. De competenties zijn uitgewerkt in competentiekaarten met indicatoren en een beoordelingsmatrix. Het realiseren van de competenties en het bachelorniveau wordt vastgesteld middels het afstudeerdossier. Dit bestaat uit het afstudeerassessment (op basis van de lio-stage), het persoonlijk beroepsbeeld en de beroepstaak opbrengstgericht werken. De commissie heeft na bestudering van extra scripties (beroepstaken) van pabo Deventer, vastgesteld dat de bestudeerde

scripties van voldoende niveau zijn en dat de beoogde eindkwalificaties en het bachelorniveau gerealiseerd worden. De commissie verwacht dat de volledige implementatie van de onderzoekslijn in studiejaar 2014-2015 de kwaliteit van de scripties ten goede zal komen. De commissie is van mening dat het persoonlijk beroepsbeeld op een abstracter niveau geschreven kan worden.

De commissie constateert dat de samenstelling en taakopvatting van de examencommissie voldoet aan de wettelijke eisen. De commissie heeft waardering voor de actieve houding van de toetscommissie.

De commissie stelt vast dat de bestudeerde onderzoeken (scripties) van pabo Hengelo van hetzelfde hoge niveau zijn als de onderzoeken die zij tijdens de vorige visitatie heeft bestudeerd. Pabo Hengelo hanteert net als pabo Deventer het vier-ogenprincipe en maakt gebruik van duidelijke beoordelingscriteria.

Aanbevelingen

De visitatiecommissie heeft een positief beeld van de opleiding. In aanvulling daarop maakt zij in deze rapportage meerdere aanbevelingen. De belangrijkste daarvan zijn:

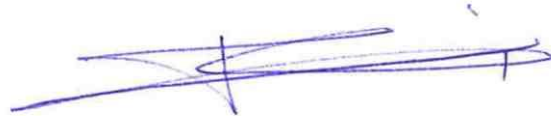
- De commissie raadt pabo Deventer aan een eenduidige visie op opbrengstgericht werken te formuleren.
- De commissie is van mening dat het programma aan diepgang kan winnen als de opleiding in haar visie explicietere keuzes maakt en deze vertaalt in het programma.
- De commissie raadt pabo Deventer aan de omvang van de stage in de tweejarige deeltijdroute kritisch te bewaken.
- De commissie raadt de opleiding aan meer aandacht te hebben voor de theoretische onderbouwing van het beroepsbeeld in het derde en vierde jaar. Dit kan bijdragen aan 'de persoon als leraar'.
- Ook pleit de commissie voor meer integratie tussen de verschillende onderdelen van het afstudeerdossier.

Alle standaarden van het NVAO-kader zijn door het panel positief beoordeeld (goed en voldoende) en op die grond geeft het panel een positief advies inzake accreditatie van de Lerarenopleiding Basisonderwijs van Saxion Hogeschool.

Namens de voltallige visitatiecommissie, Utrecht, december 2014

Drs. L.W.J.M. Janssen
Voorzitter

Drs. T. Buising
Secretaris

Colofon

Instelling en opleiding

Saxion Hogeschool
Handelskade 75
7417 DH Deventer
0570 - 603 663
Status instelling: bekostigd
Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg: positief (28 juni 2012)

Opleiding: B Lerarenopleiding Basisonderwijs
Niveau: hbo-bachelor
Aantal studiepunten: 240 EC
Titel: Bachelor of Education
Locaties: Hengelo en Deventer
Variant: voltijd, deeltijd, academische pabo vwo-route (Deventer), top-programma (Hengelo)
Croho-nummer: 34808
Kwantitatieve gegevens van de opleiding zijn weergegeven in bijlage 3

Directeur Academie voor Pedagogiek en Onderwijs: de heer J.A. Diepenhorst
Contact gegevens: 0570- 603075 / 06 19073970; www.saxion.nl; e-mail: j.a.diepenhorst@saxion.nl

Visitatiecommissie

De visitatiecommissie bestond uit:
Mevrouw drs. L.W.J.M. Janssen, voorzitter
Mevrouw dr. G.M.T. Geerdink, werkveld- en domeindeskundige
De heer drs. J.H. Morshuis, werkveld- en domeindeskundige
De heer D. Ramondt MSc, studentlid
Mevrouw drs. T. Buising, secretaris

De samenstelling van de commissie is vooraf voorgelegd aan de NVAO; de NVAO heeft daarmee ingestemd.

De visitatie is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van
AeQui VBI
Vlindersingel 220
3544 VM Utrecht
(030) 87 820 87
www.AeQui.nl

Inleiding

Aan Saxion Hogeschool studeren circa 26.000 studenten, verdeeld over vier locaties (Deventer, Apeldoorn, Enschede en Hengelo). De hogeschool biedt bachelor-, master- en post-hbo-opleidingen aan. Een van de pijlers van de hogeschool is 'living technology'. De hogeschool wil innovatieve technologie als integraal thema in elke opleiding naar voren laten komen. Studenten maken daarbij kennis met het succesvol toepassen van technologische ontwikkelingen in hun eigen vakgebied. Daardoor leren zij over de grenzen van hun eigen vakgebied heen te kijken en samen te werken met andere disciplines.

Het instituut

Het onderwijs van de hogeschool is ondergebracht in elf academies. Elke academie heeft een eigen aanbod van opleidingen, studieroutes en cursussen. Naast de eerder genoemde nadruk op 'living technology' zijn de expertisecentra belangrijk voor de hogeschool. Deze twee Overijsselse expertisecentra zijn onder andere gericht op het verbeteren van het techniekonderwijs en innovaties en groei op het gebied van hightech systemen en materialen.

Het onderzoek van de hogeschool vindt plaats binnen zes kenniscentra. Het kenniscentrum Onderwijs-innovatie richt zich op vernieuwing en verbetering van het onderwijs, in samenwerking met partners uit de onderwijssector.

De Lerarenopleiding Basisonderwijs is onderdeel van de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs (APO). De APO omvat daarnaast drie masteropleidingen, het Bureau Professionalisering en het Kenniscentrum Onderwijsinnovatie.

Twee Lerarenopleidingen Basisonderwijs

Sinds de fusie van Saxion Hogeschool met Hogeschool Edith Stein, per januari 2013, omvat de APO een Lerarenopleiding Basisonderwijs op twee locaties: Deventer en Hengelo.

De kritische reflectie stelt dat de eigen identiteit en cultuur van beide opleidingen behouden blijft. Dit betekent dat er in de praktijk sprake is van twee aparte opleidingen (pabo Deventer en pabo Hengelo). Daar waar mogelijk zullen beide opleidingen aansluiting met elkaar zoeken en van elkaars expertise kunnen profiteren. De opleidingen kennen een

gezamenlijk managementteam en op het gebied van personeel, internationalisering, kwaliteitszorg, transfer en communicatie is een gezamenlijk beleid ontwikkeld. Ook de organisatie van beide opleidingen is vergelijkbaar. Bij beide opleidingen zijn de docenten onderdeel van een zogenaamd onderwijsteam (één voor elke fase van de voltijdopleiding en één voor de deeltijdopleidingen). De locatie in Hengelo kent daarnaast een team voor de ondersteuning en organisatie van het onderwijs. De teamleiders hebben op beide locaties zitting in de curriculumcommissie. In de verschillende vakgroepen die op beide locaties onderscheiden worden, vindt het vakinhoudelijke overleg tussen docenten plaats.

Pabo Hengelo is al op 22 mei 2013 geaccrediteerd. De daarbij betrokken werkvelddeskundigen maken ook deel uit van de huidige visitatiecommissie. Gezien de recente datum van de accreditatie van de opleiding in Hengelo is tijdens de huidige visitatie gekeken naar ontwikkelingen in de afgelopen twee jaar en de verbeterpunten van de vorige visitatie. Deze rapportage laat dan ook geen volledige beschrijving van de drie standaarden voor pabo Hengelo zien. Voor pabo Deventer wordt wel een volledige beschrijving gegeven.

De opleiding

Beide vierjarige bacheloropleidingen zijn gericht op het opleiden van studenten voor het beroep van leraar in het basisonderwijs. Beide opleidingen hanteren de landelijk vastgestelde SBL-competenties als uitgangspunt. Pabo Deventer heeft daar een achtste competentie aan toegevoegd, gericht op onderzoek.

Pabo Hengelo

De kritische reflectie stelt dat pabo Hengelo als doel heeft meer kennis te ontwikkelen op het gebied van opbrengstgericht werken, het leren van professionals, excellentie en talentmaximalisatie, het speciaal onderwijs en passend onderwijs. Opbrengstgerichtheid is een belangrijk onderdeel van de opleiding. Dit betekent, zo stelt de kritische reflectie, dat de docent en de student in hun beroepspraktijk bewust en systematisch werken aan het bereiken van maximale opbrengsten. Dit betreft zowel de cognitieve en sociaal-emotionele resultaten van leerlingen als de tevredenheid van leerlingen, ouders en andere betrokkenen. Binnen de voltijdopleiding is het voor studenten met een vwo-diploma en voor talentvolle studenten mogelijk het zogenaamde TOP-traject te volgen.

Pabo Deventer

Pabo Deventer wil leraren opleiden die het verschil kunnen maken in de praktijk. Volgens de kritische reflectie zijn dat leraren met een hoog kennisniveau, een uitstekende didactische vaardigheid, een sterk onderzoekend vermogen en een grote passie voor het vak.

Pabo Deventer biedt naast de reguliere variant (met twee instroommomenten per jaar) een deeltijd variant, de academische pabo en de vwo-route aan.

Pabo Deventer heeft haar visie op het beroep van leerkracht en op de opleiding vastgelegd in een opleidingsconcept. Belangrijke kernbegrippen daarin zijn kwaliteit van opleiden, partnerschap en kennisdeling. Het eerste kernbegrip betekent dat studenten zo worden opgeleid dat zij onderwijs kunnen inrichten dat aandacht geeft aan zowel expressie en emotie als aan cognitie en een pedagogisch klimaat. Daarnaast leren studenten kinderen in al hun verscheidenheid te respecteren en talen van alle kinderen tot hun recht te laten komen en nemen ze verantwoording voor hun eigen professionalisering. Partnerschap betekent dat het beroep inhoud en vorm krijgt in samenwerking met de basisschool. Kennisdeling impliceert de behoefte van de opleiding om een kenniscentrum te zijn voor leerkrachten in de praktijk en innovatieve processen in het onderwijs. Een ander belangrijk aspect van de visie is de nadruk op de persoon als leraar, als kern van het beroep.

De opleiding biedt studenten de mogelijkheid zich te profileren door middel van verschillende keuzemogelijkheden. Studenten kunnen kiezen voor diverse certificaatrajecten zoals voor levensbeschouwelijk onderwijs, bewegingsonderwijs of daltononderwijs. Daarnaast specialiseren studenten zich in het oude of jonge kind en zaak- of expressievakken. Het onderwijs krijgt, in alle varianten, vorm in drie leerlijnen: de kennis- en vaardighedenlijn, de integrale lijn en de reflectielijn.

De afgestudeerden beschikken over de SBL-competenties¹:

- interpersoonlijk competent;
- pedagogisch competent;
- vakinhoudelijk en didactisch competent;
- organisatorisch competent;
- competent in het samenwerken met collega's;
- competent in het samenwerken met de omgeving;
- competent in reflectie en ontwikkeling.

De opleiding heeft daar de competentie 'competent in onderzoek' aan toegevoegd. De acht competenties zijn gerelateerd aan de Dublin descriptor en uitgewerkt in indicatoren en een beoordelingsmatrix.

Academische pabo en vwo-route

Pabo Deventer biedt eveneens de academische pabo en de vwo-route aan. De academische pabo is een versneld en verzwaard traject voor vwo-ers, uitgevoerd in samenwerking met Universiteit Twente. Studenten volgen deels vakken van de pabo Deventer en deels pre-mastervakken van de universiteit. Studenten kunnen naadloos doorstromen naar de masteropleiding Educational Science and Technology van de Universiteit Twente.

Studenten met een vwo achtergrond kunnen ook kiezen voor de vwo-route. Deze is met uitzondering van de pre-mastervakken gelijk aan die van de academische pabo. In plaats van de pre-master vakken volgen de studenten een stage.

Deeltijd op beide locaties

De opleiding biedt op beide locaties deeltijdonderwijs aan: de tweejarige, driejarige en vierjarige deel-

¹ Stichting Beroepskwaliteit Leraren

tijdroute. De tweejarige route is toegankelijk voor studenten met een afgeronde hbo- of wo-opleiding. De driejarige route is voor studenten die een propedeuse van een hbo- of wo-opleiding hebben behaald. Voor de vierjarige route gelden dezelfde instroomeisen als voor de voltijdopleiding.

De visitatie

Saxion Hogeschool heeft aan AeQui VBI opdracht gegeven onderhavige visitatie uit te voeren. Hiertoe heeft AeQui in samenwerking met Saxion Hogeschool een onafhankelijke en ter zake kundige commissie samengesteld. Met vertegenwoordigers van de opleiding heeft een voorbereidend gesprek plaatsgevonden.

De visitatie heeft op 24 en 25 september 2014 plaatsgevonden volgens het programma dat in bijlage 2 is weergegeven. Op 5 en 6 november 2014 zijn de drie opleidingsscholen waarvan de pabo deel uit maakt, door hetzelfde panel beoordeeld; hierover wordt een separaat rapport uitgebracht.

Voorafgaand aan de visitatie heeft de commissie documentatie ontvangen en vijftien afstudeerwerken van pabo Deventer beoordeeld. De commissie heeft de beoordeling in onafhankelijkheid uitgevoerd; aan het einde van de visitatie is de opleiding in kennis gesteld van de bevindingen en conclusies van de commissie.

Deze rapportage is in concept toegestuurd aan de opleiding in november 2014, de reacties van de opleiding zijn verwerkt tot de definitieve rapportage.

1. Beoogde eindkwalificaties

De visitatiecommissie kwalificeert op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie de beoogde eindkwalificaties als **goed**. Op beide locaties worden zeven landelijk vastgestelde SBL-competenties gehanteerd. Pabo Deventer heeft daar een achtste competentie, gericht op onderzoek, aan toegevoegd.

De commissie stelt vast dat beide opleidingen een nadrukkelijk eigen profiel hebben. De Hengelose opleiding onderscheidt zich door de nadruk op het kind, de sterke relatie met de beroepspraktijk en de eigen visie op ontwerpgericht onderzoek. Pabo Deventer kent eveneens een sterke relatie met de beroepspraktijk, biedt studenten daarnaast een breed palet aan specialisatiemogelijkheden en onderscheidt zich als kennisgerichte opleiding.

Pabo Deventer heeft de competenties uitgewerkt in competentiekaarten en indicatoren. Daarbij is eveneens rekening gehouden met het vereiste niveau zoals beschreven in de internationaal geaccepteerde Dublin descriptoren. De commissie is positief over de verschillende specialisatiemogelijkheden van pabo Deventer. Deze passen binnen de competentieset en bieden studenten veel mogelijkheden om zich te specialiseren en profileren. Pabo Deventer heeft goede banden met de beroepspraktijk. De stages, die onderdeel zijn van elk studiejaar, spelen daarin een belangrijke rol. Daarnaast heeft pabo Deventer haar contacten met het werkveld georganiseerd in een werkveldcommissie. De studenten worden door het werkveld gewaardeerd. De nadruk op kennis wordt daarin door het werkveld herkend.

Pabo Deventer

Afstemming beroepenveld

De commissie stelt vast dat pabo Deventer een goede en nadrukkelijke relatie heeft met de beroepspraktijk.

De opleiding kent een eigen beroepenveldcommissie en een Raad van Advies (samen met de pabo Hengelo). De beroepenveldcommissie bestaat uit vertegenwoordigers van het werkveld en bespreekt onder andere relevante ontwikkelingen in het werkveld en in het curriculum.

De relatie met de beroepspraktijk komt daarnaast naar voren in de stages. Studenten lopen gedurende de hele opleiding stage. De stage omvat in het eerste jaar één dag per week, in het tweede en derde jaar is dit twee dagen per week. In het vierde jaar vindt de lio-stage plaats, met een omvang van zes maanden. Ook deeltijdstudenten lopen stage. De omvang van de stage varieert van één tot twee dagen per week, afhankelijk van de route die gevolgd wordt.

Pabo Deventer is daarnaast partner in twee regionale opleidingsscholen, waarvan een gesubsidieerd en een niet-gesubsidieerd. Hier zijn in totaal 58 basisscholen bij betrokken, waar studenten tijdens hun stages gericht worden begeleid door daartoe opgeleide 'opleiders in de school' en mentoren.

Tijdens de visitatie heeft de commissie gesproken met verschillende vertegenwoordigers van het werkveld. Het is daarbij duidelijk geworden dat het werkveld positief is over de Deventerse studenten. Zij worden gewaardeerd om hun stevige kennisbasis en hun reflectieve vaardigheden. Ook over studenten van de academische pabo is het werkveld tevreden. Deze studenten onderscheiden zich door hun abstractere denkniveau en snelheid van werken. De leden van de beroepenveldcommissie met wie de commissie gesproken heeft, voelen zich zeer gehoord door de opleiding. Ze worden betrokken bij belangrijke ontwikkelingen in de opleiding.

De commissie is van oordeel dat pabo Deventer door de inrichting van het programma goede banden heeft met de beroepspraktijk. Dit wordt vooral gere-

aliseerd doordat studenten werkzaam zijn in de praktijk en daardoor niet alleen het geleerde in de praktijk brengen maar ook de praktijk inbrengen in de opleiding. Daarnaast constateert de commissie dat het werkveld betrokken is bij en positief is over (de studenten van) de opleiding.

Actueel

SBL en kennisbases

Pabo Deventer hanteert de landelijk vastgestelde SBL-competenties als uitgangspunt. De opleiding heeft daar een achtste competentie aan toegevoegd: competent in onderzoek. Over de SBL-competenties is op landelijk niveau overeenstemming bereikt binnen het hoger pedagogisch onderwijs en het werkveld van het primair onderwijs. Daarnaast gelden de Dublin descriptoren en de landelijk vastgestelde kennisbases als belangrijke uitgangspunten. De kennisbases beschrijven het minimumniveau van vak-kennis waarover een leerkracht moet beschikken om zelfstandig en professioneel bekwaam in het veld aan het werk te kunnen.

De kritische reflectie stelt dat pabo Deventer een aantal onderscheidende kenmerken heeft. Dit betreft een accent op kennis, een eigen visie op leren (de persoon als leraar), een visie op praktijkgericht onderzoek, internationalisering, opleiden met het werkveld, een unieke profilering voor elke student, studieroutes per doelgroep, nadruk op ICT, wetenschap en techniek, daltononderwijs en de betrokkenheid van een groot aantal lectoren. De commissie waardeert het streven van de opleiding om zich op een groot aantal punten te onderscheiden. Tegelijkertijd wil de commissie in dat kader waarschuwen voor een mogelijk gebrek aan focus dat kan ontstaan. Zij raadt de opleiding dan ook aan de balans te bewaren tussen breedte en diepgang.

De kritische reflectie stelt dat er in de opleiding niet alleen aandacht is voor een brede basiskennis maar ook voor diepgaande kennis op het gebied van taal, rekenen en één of meerdere zaakvakken. Vanaf studiejaar 2014-2015 wordt het profieldeel Natuur&Techniek een verplicht onderdeel voor alle studenten. De commissie ondersteunt dit voornemen. Het sluit namelijk niet alleen aan bij het Saxionbrede speerpunt 'Living Technology' maar ook bij de eis van de Commissie Meijerink 2012 dat iedere

student geprofileerd afstudeert met tenminste het profieldeel van één schoolvak.

Pabo Deventer heeft haar visie op het beroep en de opleiding verwoord in het opleidingsconcept. Dat document gaat in op de visie en missie van de opleiding en de competenties van de opleiding. Bovendien worden in het opleidingsconcept de visie en de bijbehorende uitgangspunten vertaald naar het curriculum.

Kwaliteitszorg

Het programma wordt periodiek geëvalueerd en geactualiseerd. De hogeschool hanteert een PDCA-cyclus waarmee een jaarlijkse planning en control cyclus wordt uitgevoerd. Middels onderwijsbeoordelingen (per kwartaal) en resonansgesprekken wordt het gegeven onderwijs geëvalueerd.

Naar aanleiding van de vorige visitatie heeft pabo Deventer onder andere het afstudeerdossier ingevoerd, dat bestaat uit drie afstudeerproducten. Daarnaast is de begeleiding van studenten tijdens de lio-stage meer gericht op de onderzoeksvraag van de student.

De commissie heeft tijdens de visitatie met diverse partijen gesproken over de fusie van beide opleidingen. Studenten van beide locaties hebben aangegeven weinig gemerkt te hebben van de fusie. De commissie vindt dat positief.

Op basis van de gevoerde gesprekken stelt de commissie vast dat ook na de fusie sprake is van twee pabo's met een nadrukkelijk eigen profiel. De uitspraken in de kritische reflectie hierover zijn tijdens de visitatie bevestigd. De commissie vindt dat positief. Ook ondersteunt de commissie het voornemen van de academie om ruimte te blijven bieden aan de eigenheid van de twee pabo's. De commissie vindt het belangrijk dat onderscheidende kenmerken zoals het ontwerpgericht onderzoek en het interdenominatieve karakter van pabo Hengelo versus het uitgebreide pallet aan specialisatiemogelijkheden van pabo Deventer daardoor behouden blijven.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat binnen deze verscheidenheid ook gezocht wordt naar samenwerking op relevante thema's. Zo gaan bijvoorbeeld de vakgroepen Nederlands samen kennisclips ontwikkelen die in beide opleidingen gebruikt zullen

gaan worden. Op het gebied van rendement, stage en roostering zijn gezamenlijke werkgroepen ingericht.

Concreet

Pabo Deventer maakt onderscheid in drie niveaus: basisbekwaam (bereikt na de eerste anderhalf jaar van de opleiding), lio-bekwaam (bereikt na het derde jaar) en startbekwaam (bereikt na het vierde jaar, de afstudeerfase). In de eerste fase, basisbekwaam, worden de fundamenteën voor het leraarschap gelegd. In de tweede fase, lio-bekwaam, maken studenten keuzes en profileren zij zich. Studenten worden voorbereid op het zelfstandig voor de klas staan en werken in deze fase onder begeleiding van een mentor. In de laatste fase werkt de student zelfstandig en onder eigen verantwoordelijkheid op de basisschool, gedurende een langere periode. In deze fase ontwikkelen studenten zich tot een startbekwame leraar.

De opleiding heeft de acht competenties uitgewerkt in zogenaamde competentiekaarten, waarbij per niveau indicatoren geformuleerd zijn. Voor bijvoorbeeld de competentie interpersoonlijk competent zijn (onder andere) de volgende indicatoren geformuleerd:

- basisbekwaam: de student verzorgt enkele lessen achter elkaar onder begeleiding van de mentor;
- lio-bekwaam: de student verzorgt gedurende een aantal aaneengesloten dagen al het onderwijs aan de hele groep;
- startbekwaam: de student verzorgt zelfstandig al het onderwijs aan een hele (combinatie)groep gedurende een aantal weken of maanden.

In een zogenaamde beoordelingsmatrix wordt de relatie tussen de Dublin descriptoren, de competentieset en de indicatoren op drie niveaus weergegeven. Op basis van de beoordelingsmatrix heeft de opleiding een toetsplan opgesteld. Daarin wordt verantwoord welke indicatoren gekoppeld zijn aan de verschillende onderdelen van het programma.

Studenten worden over de competenties en indicatoren geïnformeerd middels de competentiekaarten en de modulebeschrijvingen.

Dublin descriptoren

Pabo Deventer heeft de Dublin descriptoren voor het bachelorniveau direct verbonden aan de competenties. De interpretatie van de Dublin descriptoren is zodanig geconcretiseerd, dat het de visitatiecommissie duidelijk is hoe de vertaalslag hiervan naar het programma is gemaakt. De visitatiecommissie heeft dan ook vastgesteld dat de Dublin descriptoren te identificeren zijn binnen de competenties en het programma.

Pabo Hengelo

Tijdens de vorige visitatie (2012) heeft de commissie deze standaard als goed beoordeeld. De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding de landelijke SBL-competenties hanteert en deze aan de hand van de Dublin descriptoren geconcretiseerd heeft naar niveau en inhoud. Ook heeft de commissie geconstateerd dat de opleiding een sterke relatie heeft met het beroepenveld en een sterke visie heeft.

De recente visitatie heeft laten zien dat de opleiding in de afgelopen periode tijdens studiedagen en andere bijeenkomsten actuele en relevante ontwikkelingen op het gebied van passend onderwijs, opbrengstgericht werken en de kennisbases heeft meegenomen in de ontwikkeling van haar programma. Ook zijn deze ontwikkelingen in relatie gebracht met de visie van de opleiding, waarin samen opleiden, leren en onderzoeken centraal staan. De commissie stelt tot haar tevredenheid vast dat het ontwerponderzoek, waar de opleiding om bekend staat, nog steeds een belangrijk onderdeel is van (de visie van) de opleiding.

De ingezette samenwerking met het werkveld zal verder geïntensiveerd worden na honorering van een subsidieaanvraag. De kritische reflectie stelt dat dit zal leiden tot gedeeld eigenaarschap van het curriculum van pabo Hengelo. In de samenwerking zal aandacht zijn voor de ontwikkeling van de onderzoekende houding van de leraar. Dit komt terug in de begeleiding van studenten op de werkplek en het ontwikkelen van een digitale leergemeenschap voor permanent onderzoek in de onderwijspraktijk. Parallel daaraan wordt een digitaal platform voor beginnende leraren ontwikkeld, waarmee kennis op maat

geleverd kan worden. Pabo Hengelo wil daarmee, samen met haar werkveld (de opleidingsscholen Twente west en Twente oost) werken aan regionale betekenisvolle en duurzame kennisdeling.

Op basis van de bestudeerde documenten en de gevoerde gesprekken stelt de commissie vast dat

pabo Hengelo in de afgelopen twee jaar haar sterke visie heeft bestendigd. Belangrijke aspecten daarvan zoals de nadruk op het kind, de sterke relatie met de beroepspraktijk en de aandacht voor ontwerpgericht onderzoek, staan nog steeds centraal in de opleiding.

2. Onderwijsleeromgeving

De visitatiecommissie kwalificeert op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie de onderwijsleeromgeving als **voldoende**. De commissie is van mening dat beide programma's studenten in staat stellen de beoogde eindkwalificaties te verwerven.

Ten aanzien van pabo Hengelo concludeert de commissie dat de opleiding de aanbevelingen van de vorige visitatie slagvaardig heeft opgepakt. Daarin heeft de opleiding ook gebruik gemaakt van de kansen die door de fusie met Saxion ontstaan zijn. De inrichting van onderwijsteams zorgt niet alleen voor betere afstemming op inhoudelijk en organisatorisch gebied maar leidt ook tot vergrote betrokkenheid van en enthousiasme bij docenten. De commissie stelt eveneens vast dat de kleine kwaliteit en de communicatie naar studenten verbeterd zijn. Tijdens de visitatie is dit door studenten bevestigd.

Het programma van pabo Deventer kent drie leerlijnen: de kennis- en vaardighedenlijn, de integrale lijn en de reflectielijn. Met deze drie leerlijnen en de onderscheiden niveaus (zie standaard 1) wordt de samenhang in het programma geborgd. In de kennis- en vaardighedenlijn komen de landelijke kennisbases aan de orde. De integrale lijn omvat de stages en de beroepstaken. In de reflectielijn staat de persoon als leraar centraal. De relatie met de praktijk wordt geborgd door de jaarlijkse stages en de beroepstaken. Studenten kunnen ook stage lopen bij een opleidingsschool. Daar worden zij begeleid door mentoren en 'Opleiders in de school' die door Saxion zijn opgeleid. De commissie raadt de opleiding aan de omvang van de stage in de tweejarige deeltijdroute kritisch te bewaken. De opleiding kenmerkt zich door het uitgebreide pallet aan keuzemogelijkheden vanaf het tweede jaar. Studenten kunnen dan onder andere kiezen voor de bouw waarin ze stage willen lopen, een leeftijdsspecialisatie en één zaakvak en één expressievak. De commissie heeft waardering voor de wijze waarop de opleiding een samenhangend programma heeft ingericht waarin veel ruimte is voor eigen profilering en specialisatie van studenten. Desondanks merkt zij op dat het programma aan diepgang kan winnen als de opleiding in haar visie en profilering explicietere keuzes maakt en deze vertaalt in het programma. De commissie stelt bovendien vast dat meer aandacht voor verdiepende reflectie in het derde en vierde jaar kan bijdragen aan de kwaliteit van de op te stellen beroepsbeelden en het concept van 'de persoon als leraar' zichtbaarder maakt.

De commissie constateert dat een nieuwe onderzoekslijn na afronding van studiejaar 2014-2015 in de gehele opleiding geïmplementeerd is. Ze waardeert de betrokkenheid van het lectoraat daarbij. De commissie verwacht dat de volledige implementatie van de onderzoekslijn een belangrijke bijdrage zal leveren aan de kwaliteit van de scripties (beroepstaken). De commissie is van mening dat een meer expliciete visie op opbrengstgericht werken (onderdeel van de afsluitende beroepstaak) kan bijdragen aan de kwaliteit van de uitgevoerde beroepstaken in het vierde jaar. De werkvormen sluiten aan bij het didactische concept en de leerlijnen. Studenten worden adequaat begeleid door een studieloopbaanbegeleider.

De commissie stelt vast dat het onderwijs verzorgd wordt door enthousiaste en betrokken docenten. Docenten voelen zich uitgenodigd hun professionele ruimte te nemen, de commissie vindt dat positief. Pabo Deventer handelt de wettelijke toelatingseisen. De opleiding beschikt over adequate faciliteiten en studenten voelen zich gehoord door de opleiding.

Pabo Deventer

Programma dekt de eindkwalificaties

De opleiding is opgebouwd rondom drie leerlijnen: de kennis- en vaardighedenlijn, de integrale lijn en

de reflectielijn. De kritische reflectie stelt dat de leerlijnen wel te onderscheiden zijn maar niet te scheiden. De leerlijnen beïnvloeden en raken elkaar. In het eerste jaar ligt de nadruk op de kennis- en vaardighedenlijn. In het tweede, derde en vierde jaar krijgt de integrale lijn meer nadruk. De reflectielijn is

gedurende de gehele opleiding nagenoeg gelijk qua omvang.

In de kennis- en vaardighedenlijn krijgen studenten de basiskennis en -vaardigheden voor het beroep van basisschoolleraar aangereikt. Onderdeel van de integrale lijn zijn de beroepstaken waar de student aan werkt. Ook de stages zijn onderdeel van de integrale leerlijn. In de reflectielijn staat de persoon als leraar centraal.

Elk studiejaar is opgedeeld in perioden. In de propedeuse en het eerste half jaar van de hoofdfase (de eerste anderhalf jaar) worden studenten opgeleid tot het niveau basisbekwaam. In deze fase van de opleiding ligt de nadruk op de kennis- en vaardigheden lijn. In dat kader volgen studenten vakken als Onderwijskunde, Taal, Rekenen, Zaakvakken, Expressie en Bewegingsonderwijs. Binnen de modules wordt onderscheid gemaakt in verschillende niveaus en de modules zijn concentrisch van opbouw. Dit betekent dat de kennis op een bepaald onderwerp in de verschillende opeenvolgende modules wordt verbreed en verdiept. Een aantal modules van de kennis- en vaardigheden leerlijn is gerelateerd aan een beroepstaak.

De integrale lijn omvat in de eerste anderhalf jaar van het programma de stages en de beroepstaken. Het opleidingsconcept omschrijft een beroepstaak als een betekenisvolle volledige taak, zoals deze in alle complexiteit in de werkelijkheid door een (aanstaand) beroepsbeoefenaar wordt uitgevoerd. Elke periode staat een andere beroepstaak centraal. De beroepstaken (met een omvang van 3 of 4 EC) worden uitgevoerd op de basisschool waar de student stage loopt. De laatste beroepstaak van het eerste jaar heeft een muzikaal thema. Alle eerstejaars studenten maken gezamenlijk een voorstelling voor basisschoolkinderen, bestaande uit verschillende scènes. De beroepstaak is gericht op het leren samenwerken. In de voorstelling dienen alle studenten een rol te hebben, dat vergt van de studenten veel overleg en samenwerking.

De reflectielijn omvat in de eerste fase van de opleiding (basisbekwaam) 5 EC. Het portfolio speelt een belangrijke rol in deze leerlijn. Studenten schrijven hun eigen beroepsbeeld en stellen een persoonlijk ontwikkelingsplan op.

In de tweede fase van de opleiding (lio-bekwaam, bestaande uit de tweede helft van het tweede jaar en het derde jaar) maken studenten keuzes voor een eigen profilering. Studenten kunnen kiezen voor:

- de bouw waarin ze stage willen lopen (onder- of bovenbouw);
- een leeftijdsspecialisatie van één jaar (oude of jonge kind);
- één zaakvak en één expressievak;
- de invulling van zes vrije studiepunten;
- een minor in het derde of vierde jaar.

Daarnaast kunnen studenten kiezen voor een internationale stage, de module daltononderwijs, semi-duale invulling van het derde jaar en een stageschool. Deze keuzemogelijkheden gelden ook voor deeltijdstudenten, zo stelt de kritische reflectie.

Studenten kunnen ook kiezen voor de iPad-klas (vanaf het eerste jaar). In deze klas wordt met behulp van de iPad gestudeerd en leren studenten de iPad toepassen in het onderwijs.

In deze fase van de opleiding volgen studenten (binnen de kennis- en vaardighedenlijn) ook modules als Taal, Rekenen, Onderwijskunde, Bewegingsonderwijs, Engels, Expressie en Zaakvakken. De beroepstaken zijn omvangrijker (8 EC) dan in de eerste anderhalf jaar van de opleiding. Daarnaast omvat de integrale lijn de stages.

Het vierde jaar, waarin studenten het niveau startbekwaam bereiken, bestaat uit de minor en het afstuderen. De minor omvat 30 EC en kan onder andere gekozen worden uit het aanbod van de academie (inclusief pabo Hengelo). Onderdeel van het eigen aanbod is de montessoriminor. In deze minor volgen studenten een deel van de officiële opleiding tot montessori-leerkracht. In het tweede semester van het vierde jaar kunnen studenten kiezen voor de lio-afstudeerroute of de stage-scriptieroute. Bij de eerste variant verzorgt de student gedurende een half jaar zelfstandig het onderwijs in een klas. Daarnaast voert de student de beroepstaak opbrengstgericht werken uit. De laatste variant omvat een stage van zestig dagen en een scriptie van 10 EC. Bij beide routes vindt er een eindgesprek plaats.

Kennisbases: kennis- en vaardighedenlijn

De landelijke kennisbases worden aangeboden in de kennis en vaardighedenlijn. Het zwaartepunt ligt daarbij in het eerste jaar. In dat jaar wil de opleiding

studenten een gedegen kennisbasis aanbieden. In het tweede en derde jaar komen de landelijke kennisbases eveneens aan de orde. Daarbij kiezen studenten in het derde jaar één zaak- en één expressievak. Daarnaast is vanaf studiejaar 2014-2015 het profieldeel Natuur&Techniek een verplicht onderdeel voor alle studenten.

Beroepspraktijk: integrale lijn

De kritische reflectie stelt dat werkplekleren een belangrijk onderdeel is van de opleiding. Studenten lopen vanaf de tweede periode in het eerste jaar stage. In de eerste drie jaar is dit georganiseerd in de vorm van een lintstage. In het eerste jaar lopen de studenten één dag stage per week, in het tweede en derde jaar twee dagen per week. In het vierde jaar wordt de lio-stage (in de vorm van een lint- of blokstage) gelopen. Daarbij staan studenten gedurende een half jaar zelfstandig voor de klas.

Studenten zijn vanaf het tweede jaar vrij om te kiezen in welke bouw zij stage lopen. Dit biedt studenten enerzijds de ruimte om zich te specialiseren, door steeds dezelfde bouw te kiezen. Anderzijds kunnen studenten zich door telkens een andere bouw te kiezen voor de stage zich verbreden. Studenten kunnen ook stage lopen in het buitenland of op een school voor speciaal (basis) onderwijs. In het derde jaar kunnen studenten kiezen voor een duale variant, waarbij ze gedurende één schooljaar deel uitmaken van een basisschoolteam en met meer verantwoordelijkheid voor de klas staan.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat in het tweede jaar een digitale stagemarkt wordt georganiseerd. Opleidingsscholen bieden informatie over hun aanbod van stageplaatsen waarop studenten zelfstandig kunnen solliciteren.

In de stages speelt het dossier werkplekleren een belangrijke rol. Ter voorbereiding op de stages en lessen formuleren studenten hun doelen. Dit kunnen persoonlijke leerdoelen zijn, algemene doelen of doelen die specifiek zijn voor de profilering van de school. In het eerste en tweede jaar vullen studenten voor elke uitgevoerde les een lesvoorbereidingsformulier in. Vanaf de tweede helft van het tweede jaar gebeurt dit alleen bij complexe lessen. Wel bereiden studenten elk dagdeel voor (middels een bijbehorend formulier). Daarnaast schrijft de begeleidende mentor op de stageschool een korte evalu-

atie van elke stagedag. De formulieren en verslagen worden opgenomen het dossier werkplekleren. Het dossier wordt na elke stage ingeleverd bij de stage-docent.

De kritische reflectie stelt dat met de zogenaamde beroepstaak verbinding tussen theorie en praktijk wordt gelegd. Studenten voeren hun beroepstaak uit tijdens de stage. De opleiding biedt ondersteunend onderwijs aan voor de uitvoering van de beroepstaak. Dit kan bijvoorbeeld een workshop gericht op het oefenen van vaardigheden zijn of een intervisie-bijeenkomst.

Zoals bij standaard 1 opgemerkt, participeert de opleiding in twee samenwerkingsverbanden van opleiden in de school. Hier zijn in totaal 58 basisscholen (ook wel opleidingsscholen genoemd) bij betrokken waar studenten stage kunnen lopen. Studenten worden op deze scholen begeleid door opgeleide 'Opleiders in de school' en mentoren. Zij hebben daartoe trainingen gevolgd bij pabo Deventer. De opleiding streeft ernaar om alle studenten minstens één keer bij een opleidingsschool stage te laten lopen.

De organisatie van de stages kan volgens de studenten verbeterd worden. Het is voor voltijd- en deeltijdstudenten die niet in de regio Deventer wonen niet altijd makkelijk en mogelijk om een stageplaats in de eigen woonplaats te vinden.

De alumni met wie de commissie tijdens de visitatie gesproken heeft, zijn tevreden over de mate waarin de opleiding hen heeft voorbereid op de beroepspraktijk. De lio-stage heeft daarin een belangrijke rol gehad.

De commissie concludeert dat het programma van pabo Deventer een goede verbondenheid heeft met de beroepspraktijk. De stages, opleidingsscholen en beroepstaken dragen daar in belangrijke mate aan bij.

De persoon als leraar: reflectielijn

Pabo Deventer hecht in haar visie veel waarde aan de persoon als leraar. De opleiding vindt dit belangrijk omdat de leraar zich continu bewust moet zijn van zijn eigen handelen in het complexe beroep. Zelfkennis en kritische reflectie op het eigen professionele handelen zijn daarbij belangrijk. Het gaat hier

nadrukkelijk niet om een beroepsrol. De persoon als leraar ligt volgens het opleidingsconcept ten grondslag aan de drie beroepsrollen die onderscheiden worden: de leraar als pedagoog, de leraar als didacticus en de leraar als teamlid.

De persoon als leraar komt onder andere tot uitdrukking in de intervisiesessies en het persoonlijk beroepsbeeld dat studenten in elk semester opstellen. Dit resulteert uiteindelijk in het beroepsbeeld dat in het vierde jaar wordt opgesteld en onderdeel is van het afstudeerdossier. Dit beroepsbeeld schetst de visie van de student op onderwijs, gebaseerd op zijn eigen leerervaringen. De student benoemt welke ervaringen, meningen en indrukken zijn visie hebben beïnvloed en onderbouwt zijn visie met literatuur. Daarmee wil de opleiding eigen ervaringen van studenten verbinden aan een theoretisch kader. Het persoonlijk beroepsbeeld wordt uiteindelijk opgesteld aan de hand van een metareflectie van de studenten op zijn eigen functioneren.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met diverse betrokkenen gesproken over het concept van 'de persoon als leraar' en de wijze waarop dit in de opleiding aan bod komt. Door docenten is desgevraagd opgemerkt dat dit bijvoorbeeld aan de orde komt tijdens de intervisiesessies en de beroepstaken die studenten uitvoeren. De intervisiesessies geven studenten de gelegenheid zichzelf te laten zien zoals ze zijn en hun ervaringen en meningen te delen. Bij de beroepstaken stellen studenten persoonlijke ontwikkeldoelen op, waarop ze aan de hand van literatuur reflecteren. Van de persoon als leraar wordt verwacht dat hij onderbouwd kan reflecteren op zijn eigen handelen en functioneren.

De commissie heeft tijdens de visitatie eveneens met betrokkenen gesproken over de rol van reflectie in de opleiding en de totstandkoming van het beroepsbeeld in het laatste jaar. Leden van de curriculumcommissie hebben in dat kader aangegeven dat de beoordeling van de reflectie in de afgelopen twee jaar meer aandacht heeft gekregen in het programma. Ook heeft reflectie een verdieper karakter gekregen. Na de eerste helft van het eerste jaar wordt van studenten verwacht dat zij op een hoger niveau reflecteren en daarbij literatuur en onderzoek inzetten. Zoals ook bij standaard 3 aangegeven, heeft de commissie ter voorbereiding op de visitatie aantal beroepsbeelden van het vierde jaar bestu-

deerd. Het is de commissie opgevallen dat dit meer persoonlijke reflecties zijn en dat de verbinding met theorie en relevante literatuur slechts beperkt gelegd wordt.

Alumni hebben tijdens de visitatie opgemerkt dat er tijdens de opleiding veel aandacht is voor reflectie op het eigen handelen. Ze zijn daar ook positief over, het is een belangrijke vaardigheid die ze in hun dagelijkse werk toepassen. In de opleiding is volgens hen ook aandacht voor diepgaande reflectie. Daarbij wordt verbinding gelegd met relevante literatuur.

Studenten hebben tijdens de visitatie desgevraagd aangegeven dat ze na elke door hen verzorgde les een reflectieverlag schrijven. Ook wordt elke les schriftelijk voorbereid. Ouderejaars studenten onderschrijven het nut van reflectie in hun dagelijkse onderwijspraktijk. Tijdens de lio-stage wordt van hen verwacht dat ze vijftien diepgaande reflecties schrijven. Daarbij wordt de relatie met relevante literatuur gelegd.

De commissie heeft tijdens de visitatie verschillende nieuwe reflectieopdrachten en -verslagen (van de eerste twee studiejaar) bestudeerd. Zij stelt vast dat de door de opleiding geschetste verdieping in deze verslagen zichtbaar is. De commissie raadt de opleiding aan deze lijn door te zetten en ook in het derde en vierde jaar meer aandacht te hebben voor verdiepende reflectie. Dit kan de kwaliteit van de vierdejaars beroepsbeelden versterken. Bovendien wordt daardoor het concept van 'de persoon als leraar' meer zichtbaar in het programma.

Opbrengstgericht werken

De commissie heeft tijdens de visitatie met diverse betrokkenen gesproken over de aandacht voor opbrengstgericht werken in het programma. Dit omdat opbrengstgericht werken een belangrijk onderdeel is van de afsluitende beroepstaak van de opleiding, en derhalve van het afstudeerdossier (zie ook standaard 3). Van studenten wordt in dat kader verwacht dat zij kunnen meten tot welke opbrengsten hun interventies (om het onderwijs te verbeteren) hebben geleid. De commissie is van mening dat in de bestudeerde beroepstaken (zie ook standaard 3) het principe van opbrengstgericht werken niet goed uit de verf komt. In de bestudeerde beroepstaken wordt een definitie van opbrengstgericht werken gegeven,

waarna er geen relatie wordt gelegd met de probleemstelling.

Het gesprek dat de commissie met de docenten voerde, heeft laten zien dat hoewel opbrengstgericht werken ook in het eigen programma wordt toegepast, er geen nog geen eenduidige visie is op de uitvoering daarvan. Gezien de relevantie van opbrengstgericht werken in het afstudeerdossier, raadt de commissie de opleiding aan hier een meer expliciete visie op te formuleren en deze te implementeren in het programma. Daarmee kunnen studenten gericht voorbereid worden op de afsluitende beroepstaak.

Onderzoek en lectoraat

Praktijkgericht onderzoek is door de opleiding gedefinieerd als een van de onderscheidende kenmerken. De opleiding wil met onderzoek studenten activeren kritisch onderzoekend in de praktijk te staan, gericht op het verbeteren van de beroepspraktijk, zo stelt de kritische reflectie. Ook vindt de opleiding het belangrijk dat studenten hun handelen kunnen verantwoorden op grond van recente wetenschappelijke inzichten.

Onderzoek krijgt in het programma concreet vorm in de onderzoekslijn. Studenten volgen elk jaar een module op het gebied van onderzoek: onderzoek A, onderzoek B en onderzoek C. In het opleidingsconcept wordt gesteld dat de modules concentrisch van opbouw zijn en een integraal karakter hebben. Dit betekent dat de kennis gedurende de jaren opgebouwd wordt en dat de modules gerelateerd zijn aan de beroepstaken. Tijdens de beroepstaak voeren studenten (delen) van de onderzoekscyclus uit.

De onderzoekslijn mondt in het vierde jaar uit in een afsluitende beroepstaak. Dan voeren studenten een onderzoek uit op de stageplaats, in samenwerking met een lectoraat. Dit onderzoek is onderdeel van het afstudeerdossier.

Bij het Kenniscentrum Onderwijsinnovatie, dat verbonden is aan de academie, zijn twaalf lectoren betrokken. Het kenniscentrum is nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling van de hierboven geschetste onderzoekslijn. Daarnaast zijn lectoren verbonden aan clusters, zoals het cluster taal en rekenen waar lectoren thema's op het gebied van

reken- en wiskundededidactiek onderzoeken. Lectoren verzorgen ook gastlessen in de opleiding.

De commissie ondersteunt de invoering van de onderzoekslijn in het programma. Zij waardeert de inzet van lectoren daarbij. Het is tijdens de visitatie duidelijk geworden dat de implementatie van de onderzoekslijn in studiejaar 2014-2015 voltooid zal zijn. Studenten die in dit jaar afstuderen hebben de hele onderzoekslijn doorlopen. De commissie heeft nog geen scripties kunnen bestuderen van studenten die de gehele onderzoekslijn hebben doorlopen.

Deeltijd

De deeltijdopleiding leidt op voor dezelfde competenties als het reguliere programma. De drie opleidingsfasen (basisbekwaam, lio-bekwaam en startbekwaam) worden ook in de deeltijdopleiding onderscheiden.

Er is één deeltijdprogramma, dat aangeboden wordt in verschillende routes: een twee-, een drie- en een vierjarige route. De eerste twee jaar hebben een vergelijkbare opzet. In het eerste jaar staat de eigen kennis en vaardigheid van de student centraal. In het tweede jaar worden dezelfde vakken verzorgd, met de nadruk op de didactiek. Studenten van de twee- en driejarige route stromen in het tweede jaar in.

Deeltijdstudenten volgen net als de reguliere studenten vakken op het gebied van rekenen, taal, onderwijskunde, muziek, beeldende vorming en dergelijke. Deeltijdstudenten hebben eveneens de mogelijkheid zich te profileren middels het maken van keuzes in hun programma. Het programma van de tweejarige route is gecompriëerd en er wordt verwacht dat deze studenten de basisstof versneld tot zich kunnen nemen. Met ingang van studiejaar 2014-2015 wordt de beroepstaak onderzoek onderdeel van het afstuderen van de tweejarige route. De commissie ondersteunt dit besluit.

Deeltijdstudenten voeren eveneens beroepstaken uit en lopen stage. De omvang van de stage is echter geringer dan bij de reguliere variant en studenten kunnen in overleg met de stageschool hun stagedagen zelf inplannen. De tweejarige deeltijdroute kent bijvoorbeeld veertig stagedagen per jaar. In het tweede jaar geldt daarbij als eis dat studenten gedurende een aaneensluitende periode van minimaal drie weken twee dagen per week al het onderwijs

verzorgen aan de betreffende groep. Studenten van de driejarige deeltijdvariant lopen in de eerste twee jaar eveneens veertig dagen per jaar stage. In het derde jaar lopen zij de lio-stage.

Alumni van de deeltijdopleiding hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat de stages in de tweejarige route beperkt zijn, zeker voor studenten zonder een onderwijsachtergrond. Wel is het mogelijk om meer dagen stage te lopen dan voorgescreven. De commissie raadt de opleiding aan de omvang van de stages in de tweejarige deeltijdopleiding kritisch te bewaken.

Tijdens de visitatie bleek dat deeltijdstudenten over het algemeen positief zijn over de aandacht voor intervisie in het programma. De intervisiesessies worden vraaggericht ingevuld, waarbij studenten in staat worden gesteld die thema's en (stage)ervaringen te bespreken die voor hen op dat moment relevant zijn. Ten aanzien van de aandacht voor onderzoek hebben deeltijdstudenten opgemerkt dat dit in de vierjarige route vanaf het begin onderdeel is van het programma. Studenten die de twee- of driejarige route volgen, krijgen in een latere fase van de opleiding onderzoeksvakken.

Academische pabo

De academische pabo wordt uitgevoerd in samenwerking met de Universiteit Twente. De opleiding leidt op voor dezelfde competenties als de reguliere opleiding. Studenten worden middels een driejarig bachelorprogramma (met daarin een aantal pre-mastervakken) en een eenjarige masteropleiding in staat gesteld binnen vier jaar een bachelor- en een masterdiploma te halen.

Het driejarige bachelorprogramma omvat 80 EC per jaar. Daarvan bestaat 30 EC uit pre-mastervakken. Deze zijn verspreid over de drie jaar. De kritische reflectie stelt dat met ingang van studiejaar 2014-2015 alle pre-master vakken in één semester in het derde studiejaar worden aangeboden.

De academische pabo kent dezelfde leerlijnen als de reguliere variant: integrale lijn, kennis- en vaardigheden lijn en reflectielijn. Daarnaast voeren de studenten beroepstaken uit en lopen zij stage. In het eerste half jaar is dit één dag per week, daarna twee dagen.

Studenten volgen in het eerste jaar vakken op het gebied van onderwijskunde, taal, wetenschap en technologie, drama, muziek en beeldende vorming. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de eigen rekenvaardigheid. In het (eerste kwartiel van het) eerste jaar maken studenten ook de landelijke taal- en rekentoetsen. De wetenschappelijke verdieping vindt plaats in vakken als Educational Science en Philosophy of Education. In het tweede jaar volgen studenten de pre-mastervakken Research Methodology & Descriptive Statistics, Inferential Statistics, Academic Writing en Guided Self Study. Daarnaast volgen de studenten vakken op het gebied van rekenen, taal, passend onderwijs, aardrijkskunde, onderzoek en bewegingsonderwijs. In het derde jaar kunnen studenten, vergelijkbaar met de reguliere studenten, keuzes maken die samenhangen met een eigen profilering. Daarnaast krijgen ze onderwijs op onder andere het gebied van taal, organisatiekunde, drama, onderzoek, muziek, rekenen en onderwijskunde. Het wetenschappelijke karakter van de opleiding komt tot uitdrukking in vakken als Communicatie, Research studio, Sociaal-emotionele ontwikkeling en Gedragsproblemen. In het derde jaar voeren studenten hun afstudeeronderzoek uit en schrijven zijn daarover een scriptie (17 EC).

Vwo-route

Studenten van de pabo Deventer kunnen ook kiezen voor de vwo-route. Deze is, met uitzondering van de academische vakken, gelijk aan het programma van de academische pabo. De vwo-route omvat in plaats daarvan uitgebreidere stages. De stage omvat één dag per week in het eerste half jaar en twee dagen per week in de tweede helft van het eerste jaar. In het tweede en derde jaar lopen studenten drie dagen per week stage. In het derde jaar volgen studenten het semester wetenschap en technologie. Deze route wordt in het derde jaar afgerond met een lio-stage en de scriptie.

Actueel

De commissie stelt vast dat het programma indien nodig wordt bijgesteld. Bij pabo Deventer heeft de curriculumcommissie daarin een belangrijke rol. Deze commissie bestaat uit alle teamleiders, een onderwijskundige en de manager onderwijs.

De voltijd- en deeltijdstudenten met wie de commissie gesproken heeft, voelen zich gehoord door de opleiding. Via enquêtes en zogenaamde resonansgesprekken kunnen zij hun ervaringen met en mening over het onderwijs terugkoppelen naar de opleiding. Middels nieuwsbrieven worden ze op de hoogte gehouden van ontwikkelingen in de opleiding.

De commissie is nagegaan in hoeverre internationalisering onderdeel is van het programma. Pabo Deventer organiseert verschillende internationale excursies voor studenten naar basisscholen in het buitenland. Daarnaast kunnen studenten in het buitenland stage lopen. De opleiding heeft in dat kader goede contacten met stagescholen in Suriname. Deventerse studenten kunnen sinds de fusie met pabo Hengelo gebruikmaken van de internationale minoren van pabo Hengelo (European and International Orientation en de Engelstalige International Class). Internationalisering komt volgens de kritische reflectie tevens tot uitdrukking in het gebruik van relevante internationale literatuur, de eigen vaardigheid op het gebied van Engels en de aandacht voor het vroeg vreemdetalenonderwijs. De eigen Engelse taalvaardigheid van studenten krijgt vooral aandacht in het eerste jaar. In het tweede jaar lopen studenten een interculturele stage op een 'zwarte school'.

Didactisch concept

Pabo Deventer heeft haar visie op leren uitgewerkt in het opleidingsconcept. De visie luidt: leren verloopt cumulatief, sociaal en actief. Leren als cumulatief proces betekent dat elk leerproces start met het activeren van bestaande kennis of vaardigheden en het daaraan verbinden van nieuwe kennis en vaardigheden. Leren als sociaal proces impliceert dat leren plaatsvindt in een omgeving waar kennis, vaardigheden en attitudes worden uitgewisseld. Tot slot vraagt leren, volgens de opleiding, een actieve houding van de student. De opleiding heeft deze drie pijlers uitgewerkt in een aantal richtinggevend principes voor het curriculum. Twee voorbeelden daarvan zijn: 'wij maken een persoonlijke leerweg mogelijk met profilerings- en specialismemogelijkheden' en 'wij zorgen voor een brede kennisbasis in een samenhangend programma'.

De opleiding maakt gebruik van diverse werkvormen, gerelateerd aan de drie leerlijnen. In de kennis- en vaardighedenlijn wordt veel gebruikt gemaakt van hoor- en werkcolleges. Bij de integrale lijn vormen naast de stages intervisiegroepen de belangrijkste werkvorm. Tijdens deze intervisiebijeenkomsten staat de uit te voeren beroepstaak centraal. Ook bij de reflectielijn wordt gebruik gemaakt van intervisiebijeenkomsten. Bovendien worden individuele gesprekken met studenten gevoerd. Verder wordt gebruik gemaakt van excursies, projecten en opdrachten.

De commissie concludeert dat de werkvormen aansluiten bij het didactisch concept en de verschillende leerlijnen.

Samenhang

De commissie concludeert dat het programma van pabo Deventer voldoende samenhangend is. De samenhang wordt geborgd door de drie leerlijnen die onderscheiden worden. In de kennis- en vaardighedenlijn komen de landelijke kennisbases aan de orde en maken studenten zich de benodigde basis-kennis en -vaardigheden eigen. In de integrale lijn vindt toepassing in de praktijk tijdens de stages plaats. De beroepstaken die uitgevoerd worden, vormen de verbindende schakel tussen theorie en praktijk. De relatie tussen theorie en praktijk en de reflectie daarop komt eveneens aan bod in de reflectielijn. De samenhang in het programma komt bovendien tot uitdrukking in de drie niveaus die worden onderscheiden.

De commissie heeft waardering voor de wijze waarop pabo Deventer het programma heeft ingericht, waardoor ruimte wordt gecreëerd voor de verschillende profileringen. Desondanks raadt zij de opleiding aan de balans tussen breedte en diepgang te blijven bewaken. Ook is zij van mening dat het maken van explicietere keuzes in de visie en profilering van de opleiding kan leiden tot meer diepgang voor studenten.

Studeerbaarheid

De commissie stelt vast dat pabo Deventer de studielast evenredig verdeeld heeft over de verschillen-

de jaren. De studenten met wie de visitatiecommissie gesproken heeft, ervaren het programma als intensief. Het derde jaar is volgens studenten van de voltijdopleiding het drukst. Tijdens het gesprek met vertegenwoordigers van de examencommissie is duidelijk geworden dat vierdejaars studenten tijdens hun lio-stage één lesvrije dag hebben. Dit is met ingang van vorig studiejaar ingevoerd om studenten meer tijd te geven voor hun onderzoek en persoonlijke beroepsbeeld.

Studiebegeleiding

De commissie stelt op basis van de gevoerde gesprekken en de bestudeerde documenten vast dat studenten adequaat begeleid worden. Studenten worden begeleid door een studieloopbaanbegeleider. Dit is een docent die de student jaarlijks krijgt toegewezen. In het eerste jaar worden minimaal drie individuele gesprekken over onder andere de studievoortgang gevoerd, daarna zijn dat er twee per jaar. Tijdens deze gesprekken komen ook het portfolio en het persoonlijk ontwikkelplan van de student aan de orde. In het portfolio, dat de student elk half jaar samenstelt, laat de student zijn ontwikkeling zien. De student stelt jaarlijks een studiecontract op met de opleiding. Vanaf de hoofdfase worden daarin ook de door de student te maken keuzes zichtbaar.

In het persoonlijk ontwikkelingsplan beschrijft de student hoe hij zijn professionele ontwikkeling wil vormgeven. De student beschrijft ambities, doelen en de activiteiten en hulpmiddelen die nodig zijn om deze te bereiken. Tijdens intervisiesessies wordt dit besproken en gerelateerd aan de competenties en bijbehorende prestatie-indicatoren.

Op de stageplek worden studenten begeleid door een mentor van de betreffende basisschool. Ook worden ze begeleid door de stagedocent van de opleiding. Studenten die stage lopen op een zogenaamde opleidingschool, worden begeleid door een mentor en de opleider in de school van de betreffende basisschool.

Studenten krijgen aan het einde van de propedeuse een bindend studieadvies, waarbij de norm ligt op 52 EC.

De studenten met wie de commissie gesproken heeft, waarderen de intervisiesessies. Daar worden stage-ervaringen en de uitvoering van beroepstaken besproken.

Instroom

De voltijdvariant en de vierjarige deeltijdvariant van pabo Deventer zijn toegankelijk voor kandidaten met een mbo-4-, havo- of vwo-diploma. De kritische reflectie stelt dat middels de verschillende routes rekening gehouden wordt met de diversiteit aan vooropleidingen van de kandidaten. Zo zijn de academische pabo en de vwo-route alleen toegankelijk met een vwo-diploma of een hbo- of vwo-propedeuse. De driejarige deeltijdvariant is toegankelijk met een hbo- of wo-propedeuse en de tweejarige variant met een hbo- of wo-diploma. Met alle voltijd- en deeltijdkandidaten wordt een intakegesprek gevoerd. Tijdens dit gesprek komen het beroepsbeeld, de vereiste studiehouding en eventuele deficiënties aan de orde. Op basis van het intakegesprek krijgen kandidaten een advies voor een te volgen programma.

Om studenten voor te bereiden op de opleiding wordt elke zomer een zomercursus georganiseerd. Dit is een opfriscursus voor taal en rekenen. De opleiding heeft bovendien in samenwerking met ROC Aventus een specifiek aansluitingstraject ontwikkeld voor mbo-studenten.

Docenten

De kritische reflectie stelt dat de relatie van docenten met het werkveld belangrijk gevonden wordt door de opleiding. Docenten staan via stagebegeleiding, relatiebeheer, trainingen en praktijkgericht onderzoek in verbinding met het werkveld. Het personeels- en het professionaliseringsbeleid staan beschreven in een APO-breed plan. Belangrijke aandachtspunten voor de professionalisering van docenten in 2014 zijn onder andere toetsing, behalen van een masterdiploma, onderzoeksvaardigheden en passend onderwijs. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat twee docenten van pabo Deventer en twee van pabo Hengelo lessen van alle collega-docenten bezoeken, op zoek naar succesfactoren in

het lesgeven. De commissie vindt dit een mooi voorbeeld van docent-professionalisering.

Pabo Deventer kent een jaarlijkse gesprekscyclus met docenten, waarin het functioneren aan de orde komt. Tijdens deze plan-, voortgangs- en beoordelingsgesprekken worden resultaten vastgelegd en afspraken gemaakt. Daarbij worden ook de uitkomsten van de kwartievaluaties en de NSE meegenomen. De APO heeft als doel dat in 2015 71% van haar docenten op masterniveau opgeleid is. 69% van de betrokken docenten heeft een mastertitel. Daarnaast is 14% gepromoveerd. In studiejaar 2014-2015 starten vijftien docenten met een masteropleiding en zullen naar verwachting drie docenten hun promotie afronden.

Aan de gehele pabo Deventer zijn 153 docenten verbonden, verdeeld over 66,7 fte. De gehele opleiding kent een docent:student-ratio van 1:19,3.

Uit de gesprekken met de voltijd- en deeltijdstudenten blijkt dat zij positief zijn over hun docenten. Voltijdstudenten waarderen de deskundigheid en toegankelijkheid van hun docenten. Deeltijdstudenten waarderen eveneens de toegankelijkheid en open houding van hun docenten. Ook zijn ze te spreken over de gelijkwaardige wijze waarop ze door hun docenten benaderd worden.

De commissie heeft tijdens de visitatie enthousiaste en betrokken docenten gezien. Het is de commissie tijdens de visitatie in positieve zin opgevallen dat docenten in staat worden gesteld hun professionele ruimte te nemen en dit ook daadwerkelijk doen.

Faciliteiten

Op basis van de bestudeerde documentatie en het visitatiebezoek, concludeert de commissie dat de faciliteiten adequaat zijn en passen bij de opleiding. De academie beschikt in Deventer over ruimtes die aansluiten bij de werkvormen die de opleiding hanteert. Er is een paboplein en het aantal computerwerkplekken voor studenten is recentelijk uitgebreid. Daarnaast beschikt de hogeschool over adequate ICT-voorzieningen en verschillende ruimtes om individueel of in groepjes te kunnen werken. In de onderwijswerkplaats is voor studenten een uitgebreide collectie aan onderwijsmateriaal beschikbaar.

Studenten en docenten hebben ook de beschikking over een elektronische leeromgeving. Studenten kunnen daar alle informatie vinden over het programma en het onderwijsmateriaal.

Pabo Hengelo

Deze standaard is tijdens de vorige visitatie als voldoende beoordeeld. De door de commissie voorgestelde verbeterpunten betroffen de organisatie van de opleiding, de communicatie naar studenten en de zogenaamde kleine kwaliteit.

Op basis van de gevoerde gesprekken en de bestudeerde documentatie stelt de commissie vast dat de opleiding deze verbeterpunten ter harte heeft genomen en actief heeft opgepakt.

Organisatie en kleine kwaliteit

De fusie met Saxion is aangegrepen om ook in pabo Hengelo zogenaamde onderwijsteams in te stellen. Onderwijsteams zijn verantwoordelijk voor een fase van de voltijdopleiding of de (gehele) deeltijdopleiding. Tevens zijn er diverse werkgroepen ingesteld op thema's van de kleine kwaliteit zoals roostering en stageplaatsing. Inzake roostering is bijvoorbeeld een jaarplanning opgesteld, worden bijvoorbeeld jaartaakplaatjes van docenten eerder ingevuld en worden de jaaragenda en de curriculumoverzichten eerder vastgesteld. Dit leidt ertoe dat de roosters op tijd kunnen worden opgesteld, zo stelt de kritische reflectie. Docenten zijn, zo bleek tijdens de visitatie, positief over de invoering van de onderwijsteams. Zij voelen zich daardoor als team meer gehoord en betrokken bij de vormgeving van het onderwijs.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat pabo Hengelo naast de onderwijsteams ook een team voor organisatorische zaken heeft ingericht. De betreffende teamleider maakt samen met de andere teamleiders deel uit van de curriculumcommissie. Hierdoor kunnen onderwijskundige of programmatische keuzes direct op hun organisatorische haalbaarheid worden getoetst. De commissie heeft hier waardering voor.

Kennisbases

De kritische reflectie stelt dat pabo Hengelo na de visitatie in 2013 verder gewerkt heeft aan de implementatie van de landelijke kennisbases Rekenen-

Wiskunde en Nederlands in de opleiding. De kennisbases worden aangeboden in de zogenaamde vakkenlijn. De landelijke kennisbasistoets wordt in de fase werkplekbekwaam afgenomen.

Verbeteringen in het programma

De kritische reflectie schetst een aantal verbeterpunten die in de afgelopen twee jaar zijn doorgevoerd. Zo is de onderzoeksleerlijn nu volledig geïmplementeerd in het programma. De reflectieleerlijn is aangescherpt, middels het inzetten van het bewijsportfolio in de verschillende fasen van de opleiding. Studenten reflecteren aan de hand van hun eigen praktijkvoorbeelden op de competenties en hun eigen ontwikkeling daarin. Pabo Hengelo heeft haar taalbeleid ontwikkeld en geïmplementeerd. Binnen Saxion wordt dit taalbeleid als good practice gezien. Tot slot wordt de intake van studenten uitgevoerd conform de Saxion-procedures.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met diverse betrokkenen gesproken over het programma en de recente ontwikkelingen daarbinnen. In de afgelopen periode zijn het derde en vierde jaar van het curriculum doorontwikkeld. Dit betrof met name de specialisaties, profilering en minoren. In het gesprek met de curriculumcommissie is duidelijk geworden dat ook de '21ste eeuw vaardigheden' daarin een plek hebben gekregen, gerelateerd aan de specialisatie oude kind. Bovendien is ingevoerd dat studenten in het derde jaar één vaste dag per week aan hun specialisatie oude of jonge kind werken. Studenten krijgen 's ochtends college en werkgroepen en ontwerpen 's middags in teams onderwijs dat aansluit bij de '21ste eeuw vaardigheden' voor het oude kind. In de komende periode zal aandacht uitgaan naar de implementatie van wetenschap en techniek in het programma.

De visitatiecommissie stelt vast dat opbrengstgericht werken, in vergelijking met twee jaar geleden een prominentere rol gekregen heeft binnen de opleiding. Vertegenwoordigers van de curriculumcommissie met wie die commissie gesproken heeft, hebben dit bevestigd. Met de nadruk op opbrengstgericht werken wordt het belang van het formuleren van doelstellingen en het reflecteren op het behalen

van deze doelstellingen onderstreept, zo bleek tijdens de visitatie. Voor studenten betekent dit, volgens de vertegenwoordigers van de curriculumcommissie, dat het in de klas gaat om de vraag 'wat leren we vandaag?', in plaats van de vraag 'wat gaan we doen vandaag?'. Van studenten wordt dan ook verwacht dat zij in hun lessen met de kinderen de doelstellingen van de les benoemen.

De commissie waardeert de aandacht voor 21st century skills in het programma. Daarnaast is zij positief over de toegenomen aandacht voor opbrengstgericht werken en de wijze waarop dit is vertaald voor studenten.

Docenten

De visitatie heeft laten zien dat docenten van pabo Hengelo, vergelijkbaar met hun collega's van pabo Deventer, professionele ruimte krijgen om zich te ontwikkelen. Tijdens het gesprek met docenten is gebleken dat docenten enthousiast van deze ruimte gebruikmaken door bijvoorbeeld een masteropleiding te volgen, een promotietraject aan te gaan of op een andere manier een actieve bijdrage te leveren aan kennisontwikkeling op hun eigen vakgebied.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met tevreden studenten gesproken. Zij waarderen het contact met en de toegankelijkheid van hun docenten. Daarnaast is hen duidelijk wat van hen verwacht wordt in de opleiding. Ook vinden de studenten met wie de commissie gesproken heeft, dat de communicatie met studenten verbeterd is. Deeltijdstudenten hebben opmerkt dat de digitale toegang tot de bibliotheek en wetenschappelijke artikelen verbeterd kan worden. De commissie verwacht dat dit binnen Saxion gerealiseerd kan worden.

De commissie stelt tot haar grote tevredenheid vast dat pabo Hengelo de aanbevelingen van de vorige visitatie hoog op de agenda heeft gezet. In de afgelopen periode is hard gewerkt aan het verbeteren van de organisatie en de kleine kwaliteit van de opleiding. De commissie heeft veel waardering voor de voortvarendheid waarmee de opleiding dit heeft opgepakt.

3. Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De visitatiecommissie kwalificeert op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie de toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties als **voldoende**. Bij beide opleidingen hebben de SBL-competenties een centrale rol in de toetsing en beoordeling.

Pabo Hengelo heeft, tot tevredenheid van de commissie, in de afgelopen periode verder geïnvesteerd in de professionalisering van docenten op het gebied van toetsing. De commissie stelt, net als tijdens de vorige visitatie, vast dat het afstudeeronderzoek van goede kwaliteit is. Beoordelingscriteria zijn duidelijk en het vier-ogenprincipe wordt consequent toegepast.

Pabo Deventer heeft de SBL-competenties, als kapstok van het beoordelingssysteem, vertaald in competentiekaarten, indicatoren en een beoordelingsmatrix. Uiteindelijk wordt het realiseren van de eindkwalificaties en het bachelorniveau vastgesteld in het vierde jaar, in het afstudeerdossier. Het afstudeerdossier bestaat uit het afstudeerassessment (gebaseerd op de lio-stage), het persoonlijk beroepsbeeld en persoonlijk ontwikkelplan en de beroepstaak opbrengstgericht werken. Ten aanzien van de bestudeerde persoonlijke beroepsbeelden merkt de commissie op dat deze vaak persoonlijk ingevuld worden. De commissie raadt de opleiding in dit kader aan meer aandacht te hebben voor de theoretische onderbouwing van het beroepsbeeld. Ook pleit de commissie voor meer integratie tussen de verschillende onderdelen van het afstudeerdossier. De commissie heeft na het bestuderen van extra scripties (beroepstaken) vastgesteld dat de bestudeerde scripties van pabo Deventer van voldoende niveau zijn en dat de beoogde eindkwalificaties en het bachelorniveau gerealiseerd worden. De commissie verwacht dat de volledige implementatie van de onderzoekslijn in studiejaar 2014-2015 de kwaliteit van de scripties ten goede zal komen.

De samenstelling en taakopvatting van de examencommissie voldoen aan de wettelijke eisen. De commissie stelt tot haar tevredenheid vast dat de toetscommissie actief invulling geeft aan haar taken. Ook binnen pabo Deventer wordt het vier-ogenprincipe consequent toegepast en is het voor studenten helder waarop zij beoordeeld worden.

Pabo Deventer

Valide en betrouwbaar

De commissie stelt vast dat pabo Deventer een helder toetsbeleid heeft. Het toetsbeleid kent negen uitgangspunten:

1. het toetsbeleid waarborgt concentrisch leren;
2. er wordt een mix van toetsvormen aangeboden;
3. er worden ontwikkelingsgerichte maar vooral summatieve toetsen aangeboden;
4. er zijn toetsinzages en studievoortgangsgesprekken;
5. het beroepenveld wordt actief betrokken bij de beoordeling van studenten;
6. de kwaliteit van toetsing wordt geborgd;
7. de opleiding draagt zorg voor een goede en individuele behandeling van studenten;

8. docenten zijn bekwaam in de constructie, afname en beoordeling van toetsen
9. de opleiding waarborgt het bachelorniveau. Het toetsbeleid beschrijft onder andere hoe deze uitgangspunten per leerlijn worden gerealiseerd.

De opleiding maakt gebruik van een beoordelingsmatrix en een toetsplan. De beoordelingsmatrix laat de relatie zien tussen de Dublin descriptoren, de competenties en de prestatie-indicatoren op drie niveaus. In het toetsplan worden de prestatie-indicatoren gerelateerd aan de toetseenheden. Daarmee wordt zichtbaar dat alle indicatoren getoetst worden en dat studenten meerdere gelegenheden krijgen het vereiste gedrag op een hoger niveau te laten zien.

De opleiding hanteert het vier-ogenprincipe. Dit wordt ook toegepast bij de stagebeoordelingen. Daarbij geeft de mentor (begeleider op de basisschool) een beoordelingsadvies.

85% van de toetsen is individueel en voor elke toets is een toetsmatrijs opgesteld. Per toets is een beoordelingsmodel beschikbaar.

Toetsvormen

De commissie stelt vast dat de opleiding verschillende toetsvormen gebruikt die passen bij de onderscheiden leerlijnen. Zo wordt in de kennis- en vaardighedenlijn onder andere gebruik gemaakt van schriftelijke toetsen, voortgangstoetsen, diagnostische toetsen, presentaties en werkstukken. In de integrale lijn vindt toetsing plaats middels reflectie, assessment en het portfolio. De beroepstaken worden getoetst in de vorm van een werkstuk. In de reflectielijn zijn het persoonlijk ontwikkelplan en het persoonlijk beroepsbeeld belangrijke toetsinstrumenten. De academische pabo en de deeltijdopleidingen maken gebruik van dezelfde toetsvormen.

De landelijk vastgestelde kennisbases rekenen en taal worden getoetst met de landelijke toetsen. De andere kennisbases worden getoetst binnen de kennis- en vaardighedenlijn. Vanaf studiejaar 2015-2016 zullen de zaakvakken ook landelijk getoetst worden.

Examen- en toetscommissie

De commissie stelt op basis van de bestudeerde documentatie en de gevoerde gesprekken vast dat de examencommissie voldoet aan de wettelijke kaders. De rol van de examencommissie staat in het onderwijs- en examenreglement beschreven. De examencommissie is met ingang van studiejaar 2014-2015 georganiseerd op het niveau van de academie, met daaronder één kamer voor de locatie Deventer en één voor de locatie Hengelo. In de kamers worden de studentgerelateerde zaken besproken.

De examencommissie heeft een aantal taken gedelegeerd naar de toetscommissie. De taken van de toetscommissie staan beschreven in het toetsbeleid. De toetscommissie is onder andere verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit van het toetsplan en het toetsbeleid. Daartoe controleert de toetscommissie onder andere jaarlijks steekproefsgewijs de kwaliteit van twintig toetsen en worden

nieuwe toetsen vooraf gecontroleerd. Ook ontwikkelt de toetscommissie meet- en beoordelingsinstrumenten. De toetscommissie verzorgt tevens scholing inzake het ontwerpen, afnemen en beoordelen van toetsen.

Alle docenten verbonden aan de opleiding zijn examinator, toetsconstructeur en kwaliteitsborger. Docenten participeren in de Saxion-breed georganiseerde trainingen op het gebied van de basiskwalificatie examinering (BKE). Samen met het lectoraat Assessment zijn de opdrachtformuleringen en beoordelingsformats van de beroepstaken en het portfolio kritisch bekeken.

Tijdens de gesprekken met de vertegenwoordigers van de examencommissie en de toetscommissie is aangegeven dat de examencommissie zich dit jaar richt op thema's als het evalueren van het bindend studieadvies, het evalueren van het profiel voor examinatoren, toetsing en duurzame borging van het eindniveau. Voor dit laatste onderwerp is Saxion-breed een project ingericht waarin alle academies participeren. Binnen dit project komen thema's aan de orde als rolvastheid en comakerschap en van visie naar beoordeling.

Tijdens het gesprek met de examencommissie is eveneens opgemerkt dat bij de professionalisering van de examen- en toetscommissie lectoren worden ingezet. Zo zijn leden van beide commissies geschoold door een van de betrokken lectoraten en is het toetsprotocol in overleg met het lectoraat opgesteld. Ook is het lectoraat Innovatief Onderwijs betrokken geweest bij het opstellen van beoordelingscriteria van het beroepsbeeld. De commissie vindt de betrokkenheid van lectoren positief.

Studentbeeld

Studenten worden middels de digitale leeromgeving, de jaarplanning en de intervisiereaders geïnformeerd over de toetsing, toetsdata en de toetsvormen. Ook worden daarin de wijze van beoordeling en de beoordelingscriteria aangegeven.

Studenten kunnen binnen dertig dagen na bekendmaking van het cijfer, hun gemaakte toetsen inkijken. In de gesprekken die de visitatiecommissie voerde met studenten (voltijd en deeltijd), werd

duidelijk dat zij op de hoogte zijn van wat van hen verwacht wordt inzake toetsing. Voltijdstudenten hebben aangegeven dat de spreiding van de toetsen verbeterd kan worden. Bovendien vinden zij dat het eerste kwartiel van de opleiding (te) veel toetsen omvat. Deeltijdstudenten hebben desgevraagd opgemerkt dat er soms veel aandacht is voor detailvragen in de toetsen. Deeltijdstudenten zijn tevreden over de nakijksnelheid en de feedback die ze op hun opdrachten krijgen. De gegeven beoordeling wordt nagenoeg altijd beargumenteerd.

Gerealiseerd eindniveau

Tijdens het visitatiebezoek heeft de visitatiecommissie diverse toetsen en opdrachten bestudeerd en geconcludeerd dat deze aan de maat zijn.

Uit de kritische reflectie wordt duidelijk dat de opleiding in het vierde jaar afgerond wordt met het afstudeerdossier. Dit dossier bestaat uit de volgende drie onderdelen:

1. het afstudeerassessment;
2. de beroepstaak opbrengstgericht werken;
3. het persoonlijk beroepsbeeld en pop.

Na afronding van deze drie onderdelen vindt een eindgesprek met de student plaats.

In het afstudeerassessment wordt het functioneren van de student tijdens de lio-stage beoordeeld. Deze stage vindt plaats in het laatste jaar. Daarbij geeft de student negentig dagen zelfstandig alle lessen aan een groep. De kritische reflectie omschrijft de lio-stage als de meesterproef. De student kan aan de lio-stage beginnen als 180 EC behaald zijn. Tijdens het afstudeerassessment worden studenten beoordeeld door de mentor van de stageschool, de directeur van de stageschool en de stagedocent (of opleider in de school van pabo Deventer). De pabo blijft verantwoordelijk voor de beoordeling. Studenten worden op twaalf criteria beoordeeld.

De beroepstaak omvat een onderzoek in de eigen onderwijspraktijk, op het gebied van opbrengstgericht werken. Het onderzoek wordt uitgevoerd tijdens de lio-stage en vindt zijn weerslag in een verslag. Verwacht wordt dat studenten een thema kiezen, een relevante onderzoeksvraag formuleren, literatuur verkennen en een onderzoeksopzet maken. Daarna is er een go/no-go moment en wordt

besloten of de student het onderzoek kan gaan uitvoeren. Dit betekent dat studenten de voorgestelde interventie kunnen uitvoeren in de praktijk en gegevens kunnen verzamelen en analyseren. Tot slot worden conclusies getrokken en een reflectie geschreven. De beroepstaak wordt beoordeeld door de onderzoeksbegeleider en een tweede beoordelaar, aan de hand van een beoordelingsformulier.

In het persoonlijk beroepsbeeld beschrijft de student zijn visie op onderwijs. De visie is gebaseerd op een terugblik, een vooruitblik, ervaringen, meningen en indrukken van de student. Ook wordt verwacht dat de student zijn visie onderbouwt met literatuur en zo tot een metareflectie komt. Het persoonlijk beroepsbeeld bestaat uit vier hoofdstukken: de persoon als leraar, beelden van de leerkracht, beelden van het onderwijs en het persoonlijk ontwikkelplan. In dit laatste hoofdstuk beschrijft de student waarop hij zich na het afstuderen wil ontwikkelen. Het persoonlijke beroepsbeeld en het pop worden beoordeeld door de intervisiedocent en een tweede beoordelaar.

Tijdens het eindgesprek, dat plaatsvindt met een docent van de opleiding en een externe examiner, wordt getoetst of de student startbekwaam is. Het afstudeerdossier is de basis voor het gesprek en tijdens het gesprek presenteert de student zijn visie op onderwijs en onderbouwt deze met de drie afstudeerproducten. Daarna worden er vragen gesteld. In de afstudeerhandleiding wordt opgemerkt dat het eindgesprek een deeltoets is van het afstuderen en niet meeweegt in de bepaling van de eindbeoordeling. Wel is het eindgesprek een voorwaarde voor het definitief kunnen vaststellen van de eindbeoordeling. Het eindgesprek wordt gevoerd aan de hand van een format.

Bestudeerde scripties

De visitatiecommissie heeft voorafgaande aan de visitatie van pabo Deventer vijftien scripties (beroepstaken) bestudeerd (van zowel de reguliere opleiding als de deeltijdroutes). De commissie stelt vast dat een beperkt aantal van deze scripties niet voldoet aan het niveau dat verwacht wordt. Ten aanzien van deze scripties merkt de commissie op dat hierin opbrengstgericht werken wel wordt gedefinieerd maar dat de relatie tussen opbrengstgericht werken en de probleemstelling niet expliciet wordt gelegd. Ook sluiten de deelvragen niet altijd aan bij

de onderzoeksvraag en is de verbinding met de theorie niet altijd duidelijk.

Het is de commissie in algemene zin opgevallen dat de bestudeerde scripties en beroepsbeelden een enorme diversiteit laten zien, zowel in inhoud als in niveau en stijl. Het persoonlijke beroepsbeeld wordt bijvoorbeeld in een aantal gevallen behoorlijk persoonlijk ingevuld. De commissie raadt de opleiding in dit kader aan in het gehele afstudeerdossier meer aandacht te geven aan theoretische onderbouwing en integratie van de drie onderdelen van het afstudeerdossier. In dat kader kan ook samenwerking met de lectoraten worden gezocht.

Tijdens de visitatie heeft de commissie geconstateerd dat de vooraf bestudeerde scripties (verslagen van beroepstaken) met name opgesteld zijn in studiejaar 2012-2013. De betreffende studenten hebben niet de gehele onderzoekslijn doorlopen. De commissie heeft daarom tien extra scripties bestudeerd, die opgesteld zijn in studiejaar 2013-2014. Ondanks dat ook deze studenten nog niet de gehele onderzoekslijn hebben doorlopen, stelt de commissie vast dat in deze scripties een verbetering zichtbaar is. De commissie verwacht daarnaast dat de implementatie van de onderzoekslijn in het laatste jaar vanaf dit studiejaar waarneembaar zal zijn in de scripties. Derhalve beoordeelt zij het gerealiseerde eindniveau van pabo Deventer als voldoende. Dit wordt bevestigd door de waardering van het werkveld voor studenten van pabo Deventer (zie ook standaard 1).

Pabo Hengelo

Tijdens de vorige visitatie is deze standaard als goed beoordeeld. De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding studenten opleidt tot degelijke leerkrachten. Dit is door het werkveld bevestigd. Daarnaast constateerde de commissie dat de opleiding aandacht had voor scholing op het gebied van toetsing van de examencommissie en docenten. Bovendien werd gebruik gemaakt van duidelijke beoordelingscriteria en het vier-ogenprincipe werd consequent toegepast.

Op basis van de gevoerde gesprekken en de bestudeerde documentatie stelt de commissie tot haar tevredenheid vast dat pabo Hengelo haar goede niveau op het gebied van toetsing en gerealiseerde eindkwalificatie heeft vastgehouden. De kritische reflectie schetst een aantal verbeteracties die in de afgelopen periode zijn uitgevoerd. Het valt de commissie in positieve zin op dat aandacht voor de kwaliteit van toetsing en de deskundigheidsbevordering daarbij nadrukkelijk als een continu proces worden gezien. Dit komt bijvoorbeeld aan de orde tijdens studiedagen en door de activiteiten van de toetscommissie. Tevens zijn docenten (door een externe toetsdeskundige) geschoold op het gebied van toetsconstructie, toetsmatrijzen en beoordelingscriteria. Ook is de opleiding gestart met de Saxion-brede certificering voor de basiskwalificatie examinering (BKE) voor docenten. Docenten betrokken bij het begeleiden en beoordelen van het afstudeeronderzoek worden geschoold en participeren in professionele intervisie. De opleiding heeft een toetscommissie en een toetsbureau ingericht.

Tijdens de visitatie is door docenten opgemerkt dat zij de inzet van de toetscommissie waarderen. Op basis van bestudeerde toetsen en toetsmatrijzen krijgen docenten gerichte feedback over en verbeteracties voor hun toetsen.

Ten aanzien van het onderzoeksproces heeft pabo Hengelo een aantal verbeteringen doorgevoerd, zo bleek tijdens de visitatie. Op voorspraak van de examencommissie is in het beoordelingsformat voor de presentatie de Dublin descriptor 'communicatie' opgenomen. Tevens heeft de opleiding ten aanzien van de onderzoeksopdracht (het opleidingsbreed in gang gezette) taalbeleid ingevoerd. Dit betekent onder andere dat in het vierde jaar een vak academisch schrijven is ingevoerd en dat er een wikipedia op het gebied van schrijven voor studenten is ingericht. Komend studiejaar zal er vanuit de Hengelose kamer van de examencommissie aandacht zijn voor de omvang en inhoud van de onderzoeksverslagen.

De commissie heeft twee onderzoeksverslagen (scripties) van pabo Hengelo bestudeerd. Zij stelt vast dat deze verslagen van het hetzelfde hoge niveau zijn als de verslagen die zij tijdens de vorige visitatie van pabo Hengelo heeft bestudeerd.

Bijlagen

Bijlage 1 Visitatiecommissie

Naam (inclusief tituluur)	Rol (voorzitter / lid / student-lid / secretaris)	Domeindeskundige (ja / nee)
Dr G.M.T. Geerdink	lid	ja
Drs L.W.J.M. Janssen	voorzitter	nee
Drs J.H. Morshuis	lid	ja
D.A. Ramondt BA	student	nee

III Secretaris/Coördinator

Naam (inclusief tituluur)	Gecertificeerd d.d.	
Drs T. Buising	Oktober 2010	

IV Korte functiebeschrijving van de panelleden

1	Mevrouw Geerdink is associate lector aan de Faculteit Educatie Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
2	Mevrouw Janssen treedt regelmatig op als panelvoorzitter namens AeQui, evaluatiebureau voor het hoger onderwijs. Voorts is zij opleidingsmanager bij Schouten & Nelissen University.
3	De heer Morshuis is algemeen directeur van CINOP
4	Dennis Ramondt behaalde zijn bachelor aan het University College in Utrecht. In juli 2014 rondt hij zijn MSc Nature, Society and Environmental Policy af aan de University of Oxford

V Overzicht deskundigheden binnen panel²

Deskundigheid	De deskundigheid blijkt uit:
a. deskundigheid ten aanzien van de ontwikkelingen in het vakgebied	<p>Mevrouw Geerdink is werkzaam als senior onderzoeker voor de Faculteit Educatie van de HAN. Onderzoeksexpertise ligt op het terrein van curriculumontwikkeling, opleidingsdidactiek en seksediversiteit bij studenten. Onderzoeksprojecten waar ze nu mee bezig is zijn ondermeer: evaluatie van een vernieuwd curriculum, verhoging rendement vanuit een sekseperspectief.</p> <p>De heer Morshuis is verantwoordelijk voor het gehele product- en kennisontwikkelingsbeleid van CINOP.</p>
b. internationale deskundigheid	<p>De heer Morshuis is eindverantwoordelijk voor de internationale activiteiten van 'CINOP Global'.</p> <p>Mevrouw Geerdink werkt intensief samen met de Vlaamse collega's binnen de redactie van het Tijdschrift voor Lerarenopleiders. Als hoofdredacteur heeft zij ook contact met het bestuur van de VELOV (Vereniging voor Lerarenopleiders Vlaanderen).</p> <p>Voorts is zij lid van de Association for Teacher Educators Europe (ATEE) en lid van de EAPRIL (European Association for</p>

² N.B. De secretaris is GEEN panellid

	<p>Practioner Research on Improving Learning, en als reviewer actief voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> -European Journal for Teacher Education -Teaching and Teacher Education -Teachers and Teaching
c. werkvelddeskundigheid in het voor de opleiding relevante beroepenveld	<p>De heer Morshuis is algemeen directeur van CINOP. Tot en met 2008 was hij voorzitter van het CvB van hogeschool Dordrecht. Tevens is hij lid van de raad van toezicht bij de Christelijke Onderwijs Groep en actief betrokken bij een bestuurlijke fusie en de personele gevolgen daarvan.</p> <p>Mevrouw Geerdink werkte vanaf 2000 binnen de (Faculteit Educatie van de) Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als lerarenopleider aan de pabo en aan de tweedegraads lerarenopleiding, waar ze zich vooral heeft beziggehouden met onderwijsontwikkeling met als kernthema's: de pedagogische taak van het onderwijs en inclusief onderwijs. Naast deze werkzaamheden is ze hoofdredacteur van het Tijdschrift voor Lerarenopleiders en bestuurslid van de Vereniging voor Lerarenopleiders Nederland.</p>
d. ervaring met het geven en ontwikkelen van onderwijs op het desbetreffende opleidingsniveau en deskundigheid ten aanzien van de door de opleiding gehanteerde onderwijsvorm(en) ³	<p>Mevrouw Geerdink is senior onderzoeker voor de Faculteit Educatie van de HAN. Onderzoeksexpertise ligt op het terrein van curriculumontwikkeling, opleidingsdidactiek en seksediversiteit bij studenten. Onderzoeksprojecten waar ze nu mee bezig is zijn ondermeer: evaluatie van een vernieuwd curriculum, verhoging rendement vanuit een sekseperspectief</p>
e. visitatie- of auditdeskundigheid	<p>Mevrouw Janssen is als voorzitter verbonden aan evaluatiebureau AeQui.</p>
f. studentgebonden deskundigheid	<p>De heer Ramondt behaalde zijn bachelor aan het University College in Utrecht. In juli 2014 rondt hij zijn MSc Nature, Society and Environmental Policy af aan de University of Oxford, waarna hij nog een master aan de VU gaat volgen</p>

³ Hieronder worden bijvoorbeeld verstaan afstandsonderwijs, werkplekgerelateerd onderwijs, flexibel onderwijs, competentiegericht onderwijs of onderwijs voor excellente studenten.

Bijlage 2 Programma visitatie

Dag 1 - 24 september 2014 Pabo Hengelo

09.00 - 10.00	<i>Aankomst commissie</i> Interne vergadering
10.00 – 11.00	<i>Directie en management</i> Kennismaking Uitgebreide toelichting op opbouw programma, routes en profileringen Jan Auwke Diepenhorst, directeur Irma Fuchs, onderwijsmanager Gabi Brühne, onderwijsmanager
11.00 – 12.00	<i>Examencommissie</i> Toetsing, vrijstellingen en verkorte routes, borgen afstuderen Anique Bokdam Jacques de Boer, extern lid René Kofflard Vera de Ruiters, voorzitter examencommissie Deventer Marian Lenferink Karin Wolters Arno Huis in t Veld Mariet Lubbers Marijke Kling, voorzitter toetscommissie Deventer
12.00 – 13.00	<i>Lunch en documentbeoordeling</i>
13.00 – 14.00	<i>Curriculumcommissie Hengelo</i> Programma, eindresultaten, wijzigingen sinds 2012 Gabi Brühne, voorzitter Luuc Willering, teamleider opleidings- en beroepstakenbekwaam Elsbeth Ruiterskamp, teamleider specialisatie en profilering Anne de Jong, teamleider afstuderen, lio-stage en onderzoek Gerry Oldegbers, teamleider deeltijd Truus Even, teamleider academiebureau
14.00 – 15.00	<i>Docenten Hengelo</i> Programma, eindresultaten, wijzigingen sinds 2012 Elly Kamphuis, docent pedagogiek/onderwijskunde, team opleidings/beroepstakenbekwaam, begeleider startende docenten Frits Hof, docent rekenen/wiskunde, team specialisatie en profilering, lid examencommissie Richard Vollenbroek, docent Nederlands, team specialisatie en profilering, lid examencommissie en lid kenniskring Functionele geletterdheid in doorlopende leerlijnen Ronald von Piekartz, docent tekenen, team deeltijd, voorzitter vakgroep, lid werkgroep <i>landelijk flankerend beleid mbt kennisbasis beeldend onderwijs</i> .

Chantal Velthuis, docent natuur en techniek, team afstuderen/llo-stage/onderzoek, voorzitter vakgroep
 Sabine Pikkemaat, docent levensbeschouwing, team specialisatie en profilering, begeleider top studenten
 Simone Soomers, docent bewegingsonderwijs, team specialisatie en profilering, vakgroepvoorzitter en coördinator leergang bewegingsonderwijs
 Anika Embrechts, docent natuur en techniek, team deeltijd, docent aansluiting MBO-HBO

15.00 – 16.00

Studenten Hengelo

Programma, eindresultaten, wijzigingen sinds 2012
 Maarten Jongedijk, student 3^e jaar voltijd, lid academieraad
 Eline Schulten, student 2^e jaar voltijd, lid opleidingscommissie
 Marit Delcour, student 3^e jaar voltijd
 Stanley Groenhuizen, student 4^e jaar voltijd, lid opleidingscommissie
 Remco Beverloo, student 2^e jaar deeltijd tweejarig traject
 Sanne Paauwe, student 1^e jaar voltijd, klasse-traject OPL
 Student deeltijd regulier traject

16.00 – 17.00

Intern commissieoverleg en documentbeoordeling

17.00 – 17.30

Terugkoppeling

Dag 2 – 25 september Pabo Deventer

09.00 – 09.30

Aankomst commissie
 Intern overleg

09.30 – 10.15

Showcase (presentatie van onderscheidende punten van pabo Deventer)
 Rondgang vanaf B402 onder leiding van Sam Moeke, teamleider startbekwaam, docent rekenen.

10.15 – 11.15

Curriculumcommissie Deventer
 Doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwaliteit docenten
 Irma Fuchs, voorzitter
 Wim Vermeulen, teamleider basisbekwaam
 Paul Hilferink, teamleider liobekwaam
 Sam Moeke, teamleider startbekwaam
 Marloes Nieuwenhuis, teamleider deeltijd
 Christian Mensink, onderwijskundige

11.15 – 12.15

Docenten
 Doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwaliteit docenten
 Rijke de Wolf, docent Nederlands, team deeltijd
 Loes Veneklaas, docent Nederlands en onderwijskunde, team basisbekwaam
 Nelian Toorenbeek, docent bewegingsonderwijs, team basisbekwaam, clustervoorzitter expressie
 Michelle Overman, docent onderwijskunde/onderzoekslijn, clustervoorzitter onderwijskunde team basisbekwaam
 Gert Talens, docent natuuronderwijs, team liobekwaam, internationalisering
 Stanja Oldengarm, docent rekenen, team liobekwaam, lid toetscommissie

Henk Spoelstra, docent aardrijkskunde, team startbekwaam, internationalisering, leidinggevende stagebureau
Jolise 't Mannetje, kenniskringlid lectoraat Innovatief en Effectief onderwijs, begeleiding onderzoek
Laurence Guerin, kenniskringlid lectoraat Vernieuwingsonderwijs, begeleiding onderzoek academische pabo
Symen van der Zee, lector Wetenschap en Techniek in het onderwijs, docent academische pabo

12.15 – 13.00

Lunch, documentenbeoordeling

13.00 – 14.00

Studenten voltijd en andere variaties

Programma, toetsing, kwaliteit docenten

Lotte van Duivenboden, student Ac. pabo 3^e jaar, lid opleidingscommissie

Laura de Vree, student 4^e jaar

Sabrina Hiller, student 4^e jaar

Lauret Golbach, student 4^e jaar

Ayse Eruyar, student 3^e jaar

Nikki van Dijk, student 4^e jaar

Sjarlot Korsman, student 2^e jaar

Valerie Blom, student 2^e jaar

Samantha Birdsall, student 2e jaar

Nurselin Yildiz, student 1^e jaar

Hatice Öcal, student 1^e jaar

14.00 – 14.30

Inloopspreekuur

14.30 – 15.30

Studenten deeltijd

Programma, toetsing, kwaliteit docenten

Hester Visser, student 4e jaar

Marsha Hogenboom, student 2^e jaar

Silke Takman, student 2^e jaar 2 jarige route

Marten Hulleman, student 3^e jaar 3 jarige route

Janine Roozenboom, student 2e jaar 2 jarige route

15.30 – 16.30

Alumni en Werkveldcommissie

Aansluiting van opleiding op werkveld, toetsing en afstuderen

Bjorn Roozeboom

Cilia Dondergoor

Geert Klein Geltink

Anneke Versteeg

Patricia Spin

Cynthia Bomert ovb

Jan Rensink, algemeen directeur Stichting Openbaar Primair Onderwijs Deventer (OPOD)

Anke Hassink, leerkracht basisschool Kolmenscate OPOD

Rob van Hal, directeur basisschool Ten Holtens Erve PCOB Voorst

16.30 – 18.00

Aanvullend onderzoek en formuleren conclusies

18.00 – 18.30

Terugkoppeling

Bijlage 3 Kwantitatieve gegevens

Instroom (aantal)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Voltijd	415	339	319	325	304	245	234	229
Deeltijd	34	46	42	46	31	29	12	18

Realisatie 'Instroom 2' voor deeltijd o.b.v. studenten nieuw bij Saxion en inclusief eventueel HO-verleden elders

Instroom 2 Deel-tijd	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	80	84	94	91	87	75	46	44

Docenten (aantal + fte)	Aantal	fte
Voltijd	153	66,67 (met KCOI 75)
Deeltijd	153	66,67 (met KCOI 75)

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval (voltijd)	37,2%	42,6%	40,6%	42,8%	38,4%	31,6%
Uitval (deeltijd)	50,0%	57,1%	39,1%	41,9%	65,5%	50,0%

Realisatie 'Uitval uit het eerste jaar 2' voor deeltijd o.b.v. studenten nieuw bij Saxion en inclusief eventueel HO-verleden elders

Uitval 1e jaar 2 (deeltijd)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	45,2%	42,6%	34,1%	36,8%	44,0%	37,0%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort	2006	2007	2008
Uitval (voltijd)	13,6%	16,9%	15,8%
Uitval (deeltijd)	10,5%	26,1%	16,7%

Realisatie 'Uitval uit de bachelor 2' voor deeltijd o.b.v. studenten nieuw bij Saxion en inclusief eventueel HO-verleden elders

Uitval bachelor 2 (deeltijd)	2006	2007	2008
	15,2%	19,0%	11,1%

Tabel 3: Rendement⁴

Cohort	2006	2007	2008
Rendement (voltijd)	70,0%	67,6%	72,1%
Rendement (deeltijd)	68,4%	65,2%	66,7%

⁴ Saxion stelt ieder jaar in februari de rendementgegevens beschikbaar; het gaat dan om de gegevens van het vorige (afgeronde) studiejaar en de jaren daarvoor. Dus in februari 2013 worden de gegevens bekend gemaakt van studiejaar 2011/2012 en eerder.

Realisatie 'Rendement 2' voor deeltijd o.b.v. studenten nieuw bij Saxion en inclusief eventueel HO-verleden elders.

Rendement 2 (deeltijd)	76,1%	73,8%	81,5%
------------------------	-------	-------	-------

Tabel 4: Docentkwaliteit

Graad	MA	PhD
Percentage	69%	14%

NB: In 2014 starten nog 15 docenten met een masteropleiding en worden nog 3 promoties verwacht.

Tabel 5: Student-docentratio

Student-docent ratio	
Ratio (voltijd)	1 op 19,3 of 1 op 17 lectoren meegerekend (1119 ingeschr. stud. 1/10/2013)
Ratio (deeltijd)	1 op 19,3 of 1 op 17 lectoren meegerekend (176 ingeschr. stud. 1/10/2013)

Tabel 6: Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen (voltijd)	18 en 8 uur stage	12-14 uur en 2 dagen stage	10-14 uur en 2 dagen stage	10-14 uur en 2dagen stage (of ft lio)
Contacturen (deeltijd)	8 uur en stage	8 uur en stage	8 uur en stage	8 uur en stage
Contacturen (dual)	Idem vt	Idem vt	Idem vt	Idem vt

Toelichting: uren in hoofdfase variëren afhankelijk van gemaakte keuzes in het programma (leeftijdsspecialisatie, minor, specialisatie)

Bijlage 4 Eindkwalificaties

Interpersoonlijk competent

De leraar geeft op een goede manier leiding, scheidt een vriendelijke en coöperatieve sfeer, brengt open communicatie tot stand en kan dit beargumenteren.

Pedagogisch competent

De leraar creëert een veilige leeromgeving in zijn groep en zijn lessen en kan dit beargumenteren.

(Vak)didactisch competent

De leraar ontwerpt een krachtige leeromgeving in zijn groep en zijn lessen en kan dit beargumenteren.

Organisatorisch competent

De leraar zorgt voor een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in zijn klas en zijn lessen en kan dit beargumenteren.

Competent in het samenwerken met collega's

De leraar levert zijn bijdrage aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op zijn school, aan goede onderlinge samenwerking en aan een goede schoolorganisatie en kan zijn bijdrage beargumenteren.

Competent in het samenwerken in en met de omgeving

De leraar levert in het belang van de kinderen zijn bijdrage aan een goede samenwerking met mensen en instellingen in de omgeving van de school en kan dit beargumenteren.

Voor pabo Deventer is daaraan toegevoegd:

Competent in onderzoek

Bijlage 5 Programmaoverzicht

HET CURRICULUM REGULIER VOLTijd IN LEERENHEDEN, de opzet van de diverse routes zijn op een zelfde wijze vorm gegeven.

Overzicht onderwijsonderdelen BASISBEKWAAM

BASISBEKWAAM			
PROPEDEUSE			
Leerlijn	Onderwijsaanbod	stp	totaal
Kennis en vaardighedenlijn	Instapniveau bewijzen / (deficiëntievakken) Instroomprofiel (sp,gram,rek (incl. landelijke toetsen) m&w, engels ev) Onderwijskunde (incl. onderzoek) niveau A 9 Taal (incl. schrijven) niveau A 7 Rekenen niveau A 6 Zaakvakken (incl. techniek) niveau A 6 Expressie niveau A (bv, drama, muziek, media) 7 Bewegingsonderwijs niveau A 2	1 37	38
Integrale leerlijn	WPL (werkplekieren) A1 OB of BB 2 WPL (werkplekieren) A2 (Instapeis: WPL A1) 2 andere bouw Beroepstaak 1 Beroep in beeld (w.o. 1 studiepunt onderwijskunde) 3 Beroepstaak 2 Klas in beeld (w.o. 1 studiepunt onderwijskunde) 4 Beroepstaak 3 Leren lesgeven (w.o. 1 studiepunt onderwijskunde) 4 Beroepstaak 4 Musisch Thema 3 (bijdrage van drama, beeldend, muziek en dans)	4 14	18
reflectielijn	Intervisie A1 2 Intervisie A2 2	4	4
Totaal propedeuse			60
EERSTE HALF JAAR HOOFDFASE			

Kennis en vaardighedenlijn	Taal B 3 Rekenen B 2 Onderwijskunde (incl. onderzoek) niveau B 6	11	17
	Zaakvakken niveau B ; Expressie niveau B (drama/ dans, muziek, bv,)	3 3	
Integrale leerlijn	WPL B1 bouw naar keuze (instapeis afsluiting WPL A2) 6	6	12
	Beroepstaak pedagogisch lesgeven 3 Beroepstaak onderwijs en leren 3	6	
reflectielijn	Intervisie B1	1	1
Totaal eerste half jaar hoofdfase			30
Totaal Basisbekwaam			90

Overzicht onderwijsonderdelen LIOBEKWAAM

LIOBEKWAAM			
Leerlijnen	Onderwijsaanbod	stp	totaal
Kennis en vaardighedenlijn	Taal (incl. engels) leeftijdsspecialisatie en passend onderwijs 6 Rekenen leeftijdsspecialisatie en passend onderwijs 6 Onderwijskunde leeftijdsspecialisatie en passend onderwijs (incl. onderzoek) niveau C 11 Bewegingsonderwijs speellokaal (onderbouw) 3 Engels (bovenbouw) 3 Voortgangstoets taal/ rekenen 1 Zaakvakken C verplicht : 1 module aardrijkskunde, geschiedenis, natuur (3) Expressie C verplicht : 1 module niveau mu,bv, (3) Verplichte keuze: Zaakvak Wetenschap en techniek C Vrije keuze Eigen invulling ter waarde van 6 stp (extra keuze voor expressievak (3), seksuele –en relationele vorming (3), studiereis buitenland –Londen- (3), Dalton (6), bewegingsonderwijs blok 1 (3) en blok 2 (3), levensbeschouwing/ godsdienst (9).	6 6 11 3 3 1 3 3 3 6	45
Integrale leerlijn	Werkplekieren WPL B2 bouw naar keuze (instapeis afsluiting WPL B1) 6 WPL C1 bouw naar keuze (instapeis afsluiting WPL B2) 6 WPL C2 bouw naar keuze (instapeis afsluiting WPL B2) 6	6 6 6	18
	Beroepstaken Semester : leeftijdsspecialisatie bovenbouw/ onderbouw 8 Semester: passend onderwijs 8 Semester : organisatie van onderwijs 8	8 8 8	24
reflectielijn	Intervisie B2 1 Intervisie C1 1 Intervisie C2 1	1 1 1	3
Totaal Liobekwaam			90

Overzicht onderwisonderdelen STARTBEKWAAM

STARTBEKWAAM			
Leerlijnen	Onderwijsaanbod	stp	totaal
Kennis en vaardigheidslijn			
Integrale leerlijn	Keuze uit: Lio-route Lio 1 Lio 2 Beroepstaak opbrengstgericht werken Stage-scriptieroute: Stage D1 en D2 Scriptie	12 13 4 15 10	29
reflectielijn	Eindgesprek LIO-route 1 Of Eindgesprek stage-scriptieroute 1	1 1	1
Totaal startbekwaam			30

Bijlage 6 Bestudeerde documenten

De verplichte documenten die vooraf beschikbaar zijn gesteld:

- Kritische Reflectie;
- Domeinspecifiek referentiekader en de eindkwalificaties van de opleiding;
- Schematisch programmaoverzicht;
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen, met vermelding van eindkwalificaties, leerdoelen, werkvorm(en), wijze van toetsing, literatuur (verplicht/aanbevolen), docent(-en) en studiepunten;
- Onderwijs- en examenregeling (OER);
- Overzicht van het ingezette personeel met naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid;
- Overzichtslijst van afstudeerwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid. In ieder geval zijn daarop vermeld: naam student, het studentnummer, de afstudeerdatum, de variant en locatie van de opleiding, de behaalde resultaten in de afstudeerfase (cijfer beoordeling eindwerkstuk, cijfer mondelinge verdediging, eindcijfer afstuderen), de aanwezigheid van ingevulde en ondertekende beoordelingsformulieren;
- Overzicht van de contacten met het werkveld;
- Rapport van de instellingstoets kwaliteitszorg.

Documenten die tijdens het bezoek ter inzage lagen:

- Verslagen van overleg in relevantie commissies / organen;
 - Toetsopgaven met bijbehorende beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van feitelijk gemaakte toetsen (zoals presentaties, stages, assessments of portfolio's) en hun beoordelingen;
 - Door het panel bepaalde representatieve selectie van afstudeerwerkstukken van de laatste twee jaar met bijbehorende beoordelingscriteria en normering;
 - Handboeken en overig studiemateriaal;
 - Samenvatting en analyse van recente evaluatieresultaten en relevante managementinformatie
 - Documentatie over docent- en studenttevredenheid.

Bestudeerde afstudeerwerken:

Voltijd en deeltijdopleiding 3- en 4-jarig:

2433090	102479	2427506	301937	2426985
2426230	2403783	2432873	308993	2426818
2426320	2429518	141398	2425895	92112

Academische pabo

2425594	2425546
2432228	2425279

Deeltijd 2-jarig

2434268	312585	327738
312105	312473	2435176

Bijlage 7 Onafhankelijkheidsverklaringen

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs van Saxion Hogeschool, en de Opleidingscholen Stedendriehoek, Twente Oost en Twente West. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Henny Morshuis

Datum:

24 sept. 2014

Plaats:

Hengelo

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs van Saxion Hogeschool, en de Opleidingscholen Stedendriehoek, Twente Oost en Twente West. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

G. Geerdink

Datum:

24-9-2014

Plaats:

Nijmegen

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs van Saxion Hogeschool, en de Opleidingscholen Stedendriehoek, Twente Oost en Twente West. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Lisa Janssen

Datum:

24.09.2014

Plaats:

Ter Apel

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs van Saxion Hogeschool, en de Opleidingscholen Stedendriehoek, Twente Oost en Twente West. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Tihel Buijsing

Datum:

21-9-2014

Plaats:

Ter Apel

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs van Saxion Hogeschool, en de Opleidingscholen Stedendriehoek, Twente Oost en Twente West. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Dennis Ramondt

Datum:

24-9-2014

Plaats:

Hengelo